

RAPORT PISM

POLSKA W OCZACH NIEMCÓW

RAPORT
POLSKIEGO INSTYTUTU SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
Z BADANIA OPINII PUBLICZNEJ W NIEMCZECH

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

POLSKA W OCZACH NIEMCÓW

RAPORT

POLSKIEGO INSTYTUTU SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
Z BADANIA OPINII PUBLICZNEJ W NIEMCZECH

WARSZAWA, WRZESIEŃ 2023

© Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2023

Zdjęcie na okładce: Wojciech Wrzesien / Shutterstock, Inc

Kwestionariusz: Richard Hilmer, Łukasz Mazurkiewicz

Realizacja badania: PMG – *policy matters* GmbH

Raporty z badań: Richard Hilmer (PMG – *policy matters* GmbH),
Łukasz Mazurkiewicz, Grzegorz Sygnowski (ARC Rynek i Opinia)

Redakcja merytoryczna: Ryszarda Formuszewicz

Redakcja tekstu: Katarzyna Staniewska

Redakcja techniczna: Dorota Dołęgowska

ISBN 978-83-67487-31-3

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
ul. Warecka 1a, 00-950 Warszawa
tel. (+48) 22 556 80 00
pism@pism.pl, www.pism.pl

Wstęp	5
Koncepcja i metodologia	5
Główne ustalenia i wnioski	8
Wyniki szczegółowe.	11
Doświadczenia Niemców związane z Polską	11
Pobyt w Polsce i kontakty z Polakami.	11
Źródła wiedzy o Polsce	16
Percepcja Polski w wymiarze politycznym.	18
Znaczenie stosunków polsko-niemieckich w porównaniu międzynarodowym	18
Ocena stosunku wybranych państw do Niemiec	23
Stan stosunków polsko-niemieckich	27
Ocena skutków akcesji Polski do NATO i UE.	29
Ocena bliskości kulturowej z sąsiadami Niemiec	35
Wizerunek Polski na podstawie wybranych stwierdzeń	37
Polska a niemiecka polityka zagraniczna	39
Stosunek do historii	43
Zainteresowanie historią Polski	43
Kwestia odpowiedzialności za wybuch II wojny światowej	44
Ocena niemieckiej polityki okupacyjnej	46
Stosunek do postulatu zadośćuczynienia	48
Restytucja dóbr kultury.	50
Pojednanie polsko-niemieckie	52
Aneks	55

KONCEPCJA I METODOLOGIA

Społeczne podstawy stosunków polsko-niemieckich stanowią jeden z kluczowych komponentów charakterystyki sąsiedztwa Polski i Niemiec. Oddziałują nie tylko w sferze relacji społeczno-kulturowych, ale także w wymiarze gospodarczym i politycznym.

Zagadnienia te były i są przedmiotem zainteresowania zarówno nauki, jak i doradztwa politycznego¹. Do ich oglądu i analizy dobierane są różne podejścia koncepcyjne i metodologiczne, stosowane zarówno równolegle wobec obu społeczeństw, jak i każdego z osobna². W kontekście dynamicznych zmian zachodzących w ostatnich latach narastała potrzeba naświetlenia możliwie kompleksowego postrzegania Polski w Niemczech. Ogólnym celem projektu, którego wyniki przedstawia niniejszy raport, było uzyskanie aktualnego obrazu postaw i nastawienia społecznego wobec Polski i jej mieszkańców, jak również poziomu znajomości polskiej historii i terażniejszości. Jednocześnie zamierzeniem badawczym było podjęcie próby oceny postrzegania przez niemieckie społeczeństwo skali zbieżności interesów Polski i Niemiec w sferze polityki, bezpieczeństwa i gospodarki.

Przy projektowaniu badania uwzględniono obserwację, że w Niemczech mniejszą niż w Polsce wagę przykładają się do refleksji nad wpływem poziomu wiedzy o obciążeniach historycznych na społeczne nastawienie do sąsiada i na oczekiwania wobec decydentów politycznych w zakresie kształtowania relacji bilateralnych. Przeprowadzone badanie miało umożliwić naświetlenie niemieckiej percepcji wydarzeń i procesów historycznych znaczących dla wzajemnych relacji, a także kwestii zadośćuczynienia i pojednania.

¹ Zob. m.in. H. Orłowski, *Polnische Wirtschaft. Nowoczesny niemiecki dyskurs o Polsce*, Olsztyn 1998; A. Sakson, *Stereotyp Polski i Polaków w Niemczech*, w: idem (red.), *Polsko-niemieckie stosunki społeczne i kulturalne*, Poznań 2013; E. Dmitrów, *Rola mitów i stereotypów we wzajemnym postrzeganiu*, w: A. Wolff-Powęska, D. Bingen (red.), *Polacy–Niemcy. Sąsiedztwo z dystansu*, Poznań 2004; M. Tomala, *Polacy i Niemcy – wzajemne postrzeganie*, Warszawa 1994.

² Przywołać należy w szczególności badania dot. wzajemnego postrzegania Polaków i Niemców prowadzone przez Instytut Spraw Publicznych we współpracy ze zmieniającymi się na przestrzeni lat partnerami, poczynając od publikacji: X. Dolińska, M. Fałkowski, *Polska-Niemcy. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzania Unii Europejskiej*, Warszawa 2001, aż po najnowszy raport: J. Kucharczyk, A. Łada-Konefał, *Podzieleni Niemcy, sceptyczni Polacy. Wzajemne postrzeganie w kontekście polskiej i niemieckiej polityki historycznej*, Barometr Polska–Niemcy, Warszawa 2023, cz. 2.

Ponadto uwzględniono okoliczność, że argumenty dotyczące historii odgrywają istotną rolę w odniesieniu do relacji Niemiec z innymi państwami. Przykładem „aktywizującego” podejścia jest wywodzony z doświadczenia historycznego postulat kompleksowej kooperacji z Francją. Odwrotny przypadek stanowi Rosja, wobec której argumenty historyczne używane są jako wezwanie do samoograniczenia spektrum działań polityki niemieckiej. W obu przypadkach kwestia zaniechania działania politycznego (wobec Francji) bądź jego podjęcia (wobec Rosji) wymaga od niemieckich decydentów kalkulacji odbioru podjętej decyzji przez niemieckie społeczeństwo. W przypadku Polski nie można zaobserwować występowania analogicznego oddziaływania doświadczenia historycznego na oczekiwania wobec decydentów politycznych w zakresie kształtowania relacji bilateralnych. Okoliczność ta przemawiała za ujęciem w projekcie badawczym problematyki historycznej w szerszym kontekście umiejscowienia Polski na mapie więzi politycznych i społecznych w wyobrażeniach niemieckich respondentów.

Przedmiotem szczególnego zainteresowania było występowanie ewentualnego zróżnicowania regionalnego postaw wobec Polski we wschodnich i zachodnich Niemczech, a zwłaszcza na pograniczu polsko-niemieckim.

Przy pracach nad kwestionariuszem konieczne było pogodzenie dwóch wyzwań. Z jednej strony intencją było uwzględnienie nie tylko szerokiej perspektywy, ale też pogłębienia konkretnych kwestii oddziałujących na wzajemne relacje, zgodnie z założeniami badawczymi. Z drugiej strony niezbędne było utrzymanie takiej formy, jaka nie zniechęcałaby niemieckich respondentów do ukończenia wywiadu. Dołożono starań o ujęcie pytań w sposób optymalny z perspektywy niemieckich odbiorców. Użyte sformułowania i pojęcia dostosowane zostały do specyfiki debaty niemieckiej i kanonu wiedzy historycznej odpowiadającej niemieckiej edukacji. Zabieg ten miał w szczególności eliminować niepewność respondentów co do tematycznego zakresu poszczególnych pytań.

Badanie miało charakter pomiaru ilościowego, zrealizowanego techniką ankiet samodzielnie wypełnianych przez respondentów, którzy mieli dostęp do kwestionariusza poprzez link internetowy (ankieta CAWI – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony www). Badanie typu CAWI z zastosowaniem panelu internetowego jest powszechnie stosowane i charakteryzuje się dobrą relacją między jakością zebranych danych a kosztem ich pozyskiwania.

Wywiady zrealizowano w Niemczech w dniach 20–28 czerwca 2023 r. na łącznej próbie 2073 respondentów mających czynne prawo wyborcze. Koordynacją badania w Niemczech, a także przygotowaniem wynikowej bazy danych zajmował się niemiecki partner projektu.

Przy projektowaniu badania szczególną wagę przykładano do zapewnienia wiarygodnych ustaleń dotyczących ewentualnego zróżnicowania regionalnego postaw wobec Polski, w szczególności ich ewentualnego występowania w przypadku pogranicza polsko-niemieckiego oraz szerzej wschodnich Niemiec. W tym celu zastosowano tzw. booster, czyli w fazie realizacji zwiększono reprezentację mieszkańców wschodnich Niemiec, przeprowadzając z nimi 736 wywiadów na ogólną liczbę 2073. Ich udział w próbie badawczej był zatem większy niż udział Niemców ze wschodu w całej badanej populacji. Aby uczynić analizowane dane bardziej reprezentatywnymi dla całości społeczeństwa niemieckiego, na etapie ważenia zbioru danych mieszkańcom wschodnich Niemiec przypisano wagę poniżej 1. W efekcie w ważonym zbiorze danych, służącym do dalszych analiz, liczba mieszkańców wschodnich landów zredukowana została do $n = 394$. Brak takiego zabiegu skutkowałby nadreprezentacją tej kategorii respondentów, co zakłóciłoby obraz całości. Zastosowana procedura analityczna nie umniejsza znaczenia wszystkich wywiadów zrealizowanych we wschodnich regionach, a jedynie nadaje im właściwą proporcję w ekstrapolacji wyników na całą populację Niemiec.

Próba jest reprezentatywna dla społeczeństwa niemieckiego. Pod względem płci była podzielona w stosunku 49% – mężczyźni i 51% – kobiety. Aktywność zawodową deklarowało 55% respondentów. Zebrano również informacje na temat deklarowanych sympatii politycznych (wykresy 40 i 41). Tak zwana metryczka uwzględniała ponadto ocenę własnych perspektyw przez respondentów – optymistyczną bądź pesymistyczną.

W niniejszym raporcie wykorzystane zostały obliczenia i analizy sporządzone przez współpracujące z PISM przy realizacji projektu profesjonalne podmioty zajmujące się badaniami opinii publicznej: w Niemczech PMG *policy matters* oraz w Polsce ARC Rynek i Opinia.

W zamieszczonych w niniejszym raporcie wykresach występuje niekiedy sytuacja, że wyrażone procentowo dane nie sumują się do 100%. Dotyczy to pytań, w których możliwa była więcej niż jedna odpowiedź. W przypadku pytań z możliwą jedną odpowiedzią minimalne odchylenia od 100% wiążą się z zaokrągleniami.

GŁÓWNE USTALENIA I WNIOSKI

Podstawy społeczne dla rozwoju stosunków polsko-niemieckich przedstawiają się w świetle uzyskanych wyników korzystnie. Zwraca przy tym uwagę, że kluczowe dla pozytywnego nastawienia do Polski i do wzajemnych relacji są bezpośrednie doświadczenia oraz pozyskiwanie informacji i wiedzy niejako z pierwszej ręki.

Na podstawie przeprowadzonych badań można uznać, że stosunek niemieckiego społeczeństwa do Polski jest przeważnie pozytywny, względnie neutralny. Zdecydowana większość badanych ocenia relacje bilateralne jako poprawne. Co drugi Niemiec (49%) jest przekonany, że Polska ma raczej pozytywny stosunek do ich państwa.

W zrealizowanym badaniu niejednokrotnie zwraca uwagę znaczny odsetek odpowiedzi o charakterze neutralnym („ani dobre, ani złe”) bądź wymijających (nie wiem, trudno powiedzieć). Tendencja taka była już obserwowana wcześniej w badaniach opinii publicznej na temat Polski i Polaków w Niemczech³. Udzielanie niejednoznacznej odpowiedzi może wynikać z wielu powodów. Może odzwierciedlać ważenie racji i wystrzeganie się zbyt jednoznacznych ocen. Ponadto badana kwestia może być rzeczywiście oceniana w sposób neutralny. Wreszcie udzielenie odpowiedzi może sprawiać trudność respondentowi i to z różnych przyczyn. W grę wchodzi m.in. poczucie braku orientacji w danym zagadnieniu, rzeczywisty brak zainteresowania daną kwestią (a więc w zasadzie jej nieistotność), ale także obawa przed udzieleniem odpowiedzi bardziej krytycznej, której wydzwięk zostałby odebrany jako kontrowersyjny.

Wyzwanie stanowi wyraźnie uwidoczniła w badaniu percepcja dystansu kulturowego między Niemcami a Polską. Występowanie poczucia odrębności kulturowej można interpretować jako ilustrację mentalnej mapy kontynentu, na której to Niemcy stanowią wyobrażoną granicę Europy Zachodniej. Ten sposób myślenia nie determinuje niechęci czy petryfikacji stereotypów wobec sąsiadów na wschodzie, może jednak utrudniać kształtowanie się przekonania o dzielonych interesach, np. w sferze bezpieczeństwa czy kierunków rozwoju gospodarczego. Ten aspekt stosunków bilateralnych zasługuje ponownie na większą uwagę badawczą⁴. Warto przy tym nadmienić, że kwestia granicy między Wschodem i Zachodem jest obecnie żywo dyskutowana w Niemczech w kontekście utrzymującego się pęknięcia społeczno-politycznego między wschodnimi i zachodnimi krajami federacji.

³ Zob. P. Cichocki, A. Lewandowska, M. Nowosielski, *Dynamika niemieckiej opinii publicznej. Wizerunek Polski i Polaków w Niemczech*, Poznań 2013.

⁴ W świetle badań CBOS Niemcy postrzegani byli również przez polskich respondentów jako najdalsi kulturowo wśród sąsiednich nacji, zob. *Autoportret Polaków i postrzegany dystans kulturowy wobec sąsiadów*, Komunikat z badań nr 126/2015 r.

W badaniu ujawniły się ciekawe, choć nieraz subtelne różnice między postawami Niemców ze wschodniej i zachodniej części państwa. Co może zaskakiwać, różnice regionalne są widoczne, nie mają jednak aż tak wyrazistego charakteru, jak można by wnioskować z bezpośredniego sąsiedztwa landów wschodnich.

W przypadku zauważonych prawidłowości odnośnie do preferencji partyjnych respondentów na korzyść wyróżniają się nieco wyborcy Zielonych. Natomiast bardziej krytyczny i zdystansowany stosunek wobec Polski charakteryzuje sympatyków AfD.

W świetle uzyskanych wyników nasuwają się dwa zasadnicze wnioski. Po pierwsze, w ograniczonym tylko zakresie występuje przekonanie o wzajemnych pozytywnych zależnościach między obydwojma państwami w wymiarze politycznym i gospodarczym. Stan ten odzwierciedla w szczególności wyrażana przez respondentów ocena akcesji Polski do Unii Europejskiej i do Sojuszu Północnoatlantyckiego pod względem korzyści dla Niemiec. Upraszczając, można zaryzykować twierdzenie, że z perspektywy społeczeństwa znaczenie Polski dla niemieckiego dobrobytu i bezpieczeństwa jest umiarkowane. Należy jednak dostrzec potencjał zmiany w ślad za zmieniającymi się okolicznościami. Świadczy o tym nieco lepsza ocena korzyści płynących z obecności Polski w NATO niż w UE, co można traktować jako sygnał mozolnego procesu przewartościowania w odniesieniu do oceny sytuacji bezpieczeństwa.

Po drugie, uzyskane wyniki potwierdziły ograniczony zasób wiedzy w społeczeństwie niemieckim w kwestiach dotyczących Polski w kontekście II wojny światowej i jej wielowymiarowych następstw. Nieznajomość okoliczności prowadzi do niezrozumienia polskich postulatów. W tym należy upatrywać głównej przyczyny braku zrozumienia dla polskiej wrażliwości w zakresie problematyki historycznej. Jednocześnie w Niemczech coraz wyraźniej dominuje na poziomie społecznym przekonanie, że problematyka okresu wojny i okupacji jest już odległa, a rozliczenia zostały zamknięte. Mniejsze zainteresowanie historią, w połączeniu z inaczej wytyczonymi priorytetami dla systemu edukacji, prowadzi do obojętności bądź sceptycyzmu wobec płynących z Polski komunikatów w tym zakresie. Podsumowując, warto podkreślić, że droga do lepszego zrozumienia w Niemczech polskich postulatów dotyczących przeszłości prowadzi przez wzbudzenie zainteresowania Polską współczesną.

Ryszarda Formuszewicz

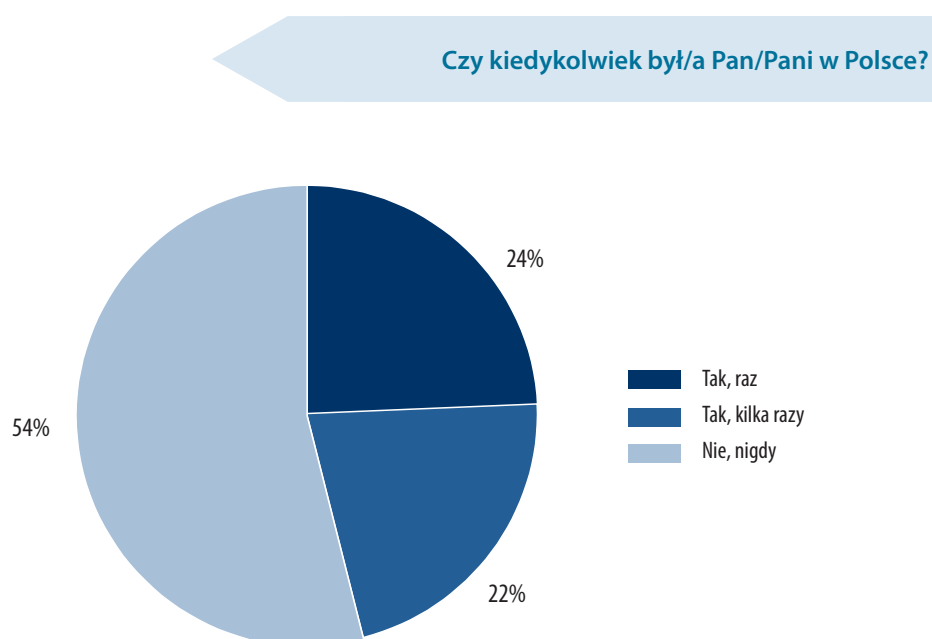
DOŚWIADCZENIA NIEMCÓW ZWIĄZANE Z POLSKĄ

POBYT W POLSCE I KONTAKTY Z POLAKAMI

Prawie co drugi Niemiec był już raz w Polsce, jednak więcej niż połowa badanych nigdy jej nie odwiedziła. Warto zauważyć, że w tej drugiej grupie zdecydowanie dominują mieszkańcy zachodniej części państwa. Ponad połowa z nich (57%) należy do grupy wiekowej powyżej 55. roku życia.

Ponad jedna piąta respondentów była w Polsce kilka razy. Dodatkowo 20% badanych deklaruje, że utrzymuje aktualnie osobiste kontakty z Polską.

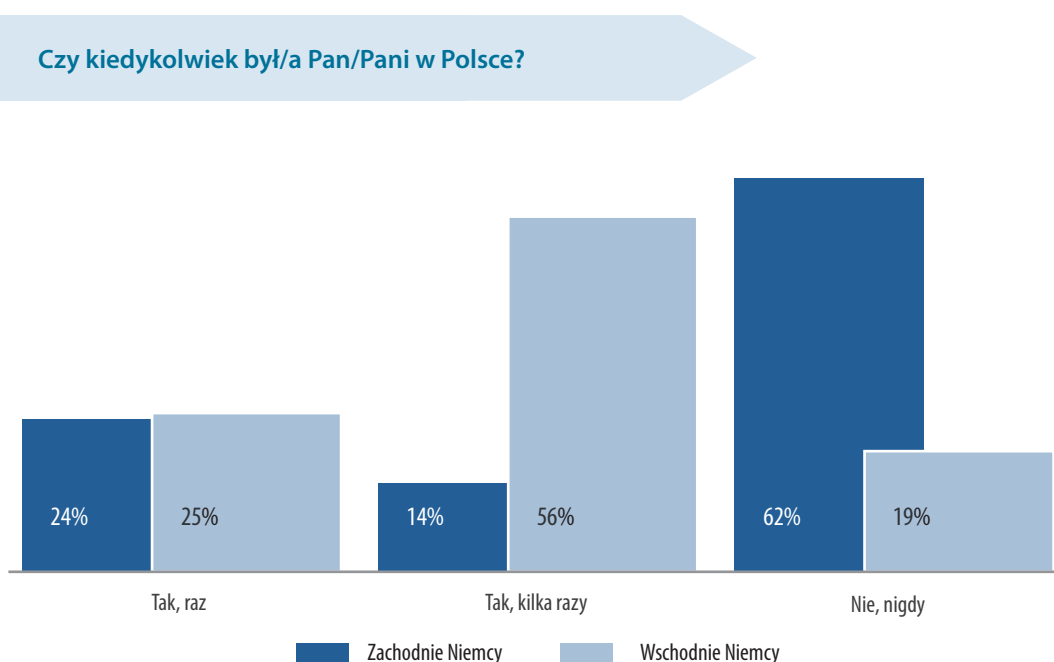
Wykres 1. Pobyt w Polsce

Większą skłonność do odwiedzania Polski obserwuje się wśród badanych z wyższym wykształceniem. Aż 58% badanych z tej grupy odwiedziło Polskę co najmniej raz.

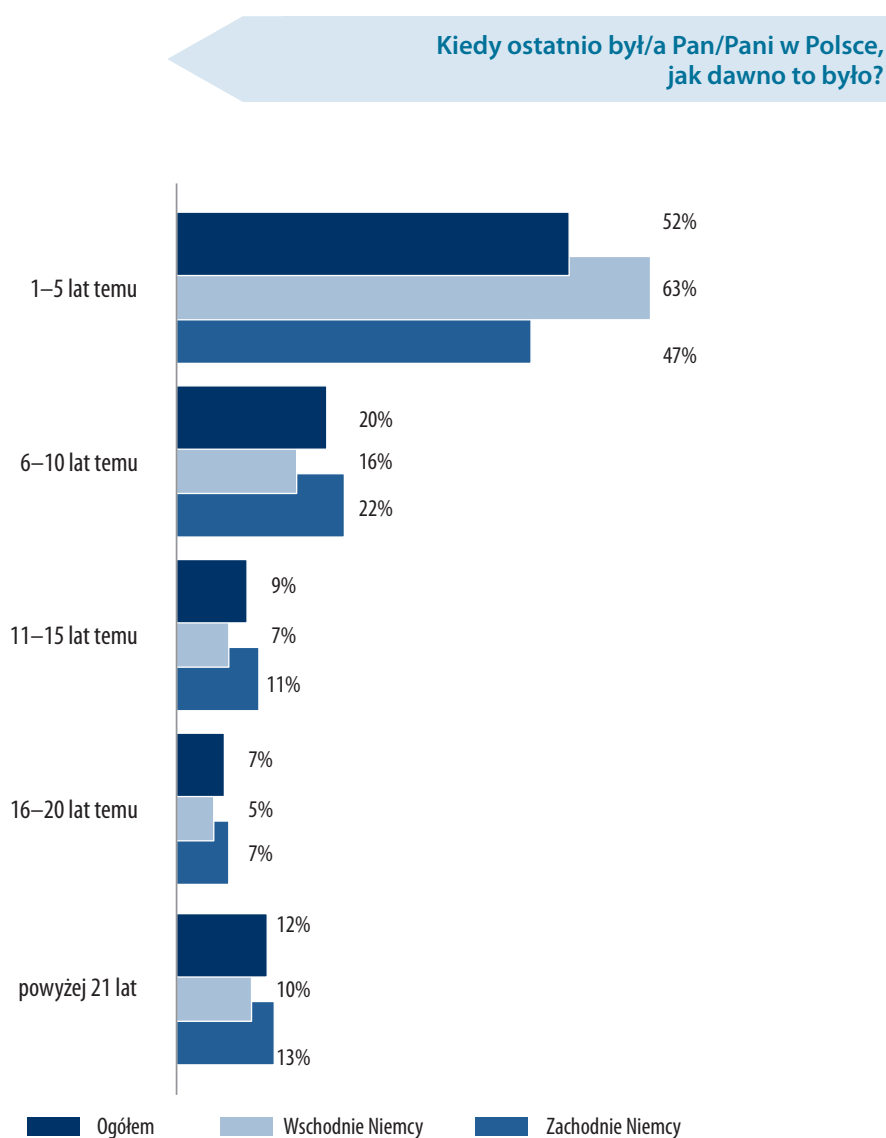
Spośród Niemców z zachodnich krajów federacji 38% było już w Polsce, ale w większości tylko raz (24%). Respondenci zamieszkujący kraje federacji położone we wschodniej części państwa częściej niż inni badani deklarują, że przynajmniej raz odwiedzili Polskę. Spośród Niemców wschodnich ośmiu na dziesięciu zna Polskę z własnego doświadczenia, głównie z powodu kilku wizyt (56%), przy czym ich częstotliwość jest szczególnie wysoka w Saksonii, Brandenburgii i Meklemburgii-Pomorzu Przednim, graniczących bezpośrednio z Polską. Szczególnie respondenci w wieku powyżej 50 lat często odwiedzali swojego wschodniego sąsiada (61%), ale prawie co drugi Niemiec ze wschodniej części w wieku 18–39 lat również odwiedził Polskę kilka razy (45%).

Wykres 2. Pobyt w Polsce – różnice regionalne

Nieco ponad połowa osób z grupy respondentów, którzy byli kiedykolwiek w Polsce, datuje swój ostatni pobyt w Polsce na przedział czasowy od roku do 5 lat temu (52%), 36% – nie więcej niż 20 lat temu. Osoby, które mają przyjaciół lub znajomych w Polsce, odwiedzają ją z największą częstotliwością. Badani z najmłodszej grupy wiekowej (18–29 lat) istotnie statystycznie częściej niż pozostali respondenci odwiedzali Polskę w ostatnich 5 latach. Mieszkańcy Brandenburgii i Meklemburgii-Pomorza Przedniego byli w Polsce w ciągu ostatniego roku częściej niż pozostali, co niewątpliwie ma związek z bliskim położeniem geograficznym tych landów.

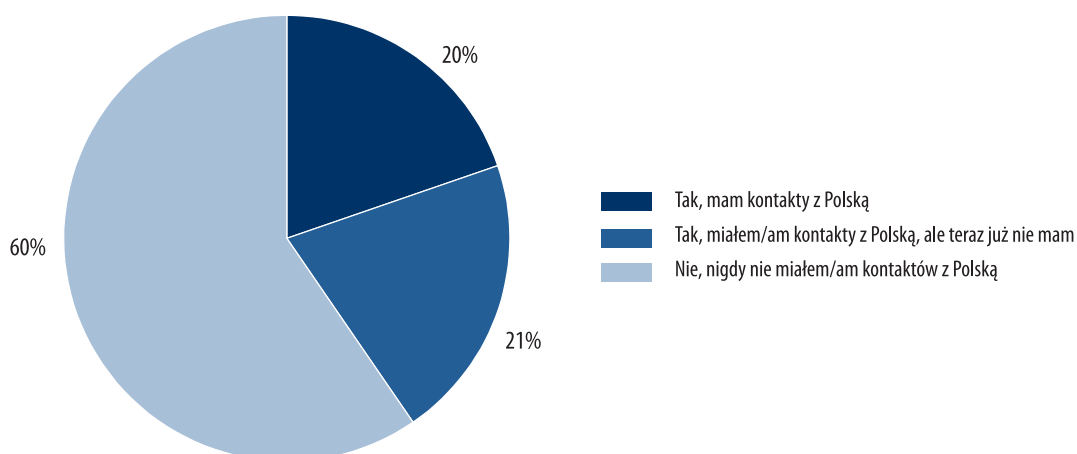
Wykres 3. Termin ostatniego pobytu w Polsce

Jeden na pięciu Niemców twierdzi, że utrzymuje osobiste kontakty z obywatelami Polski lub z Polakami mieszkającymi w Niemczech. Również jeden na pięciu miał w przeszłości kontakty z Polakami, które obecnie wygasły. Jednak większość Niemców (60%) nigdy takich osobistych kontaktów nie miała. Badani z wykształceniem średnim i wyższym istotnie statystycznie częściej niż pozostali z grupy wiekowej utrzymują obecnie osobiste stosunki z Polską. Warto zauważyć, że respondenci, którzy zakończyli edukację na poziomie szkoły podstawowej lub realnej, istotnie statystycznie częściej niż pozostali nigdy nie mieli kontaktów osobistych z Polską.

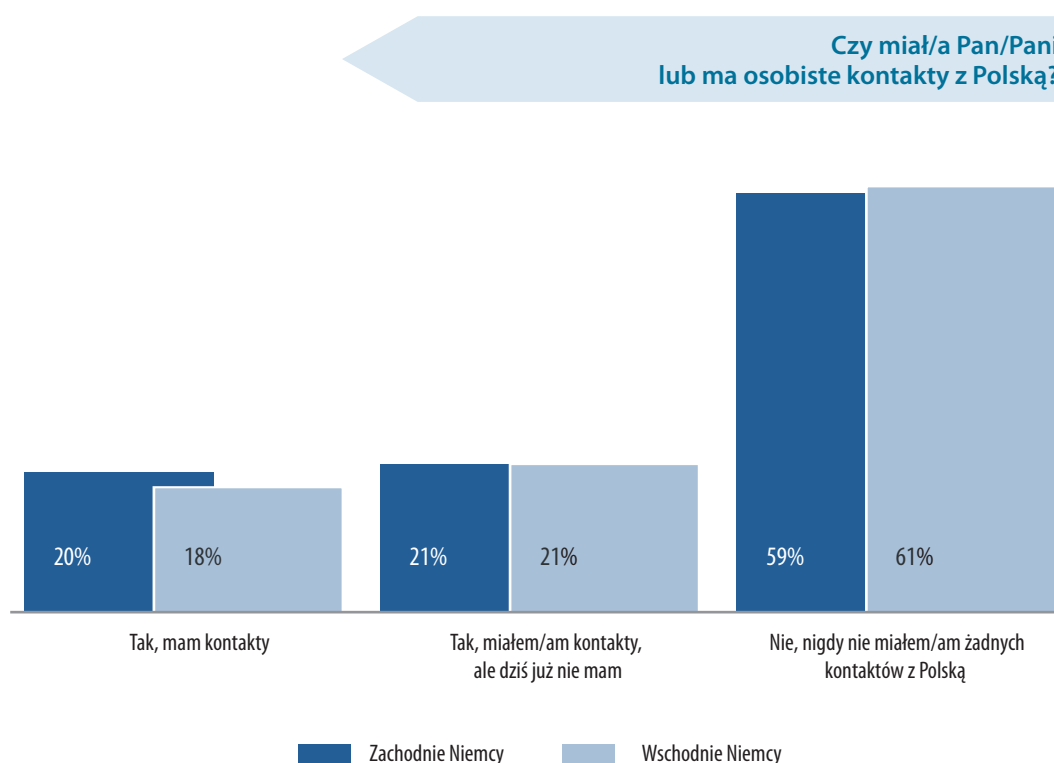
Wykres 4. Utrzymywanie kontaktów z Polską

Czy miał/a Pan/Pani
lub ma osobiste kontakty z Polską?

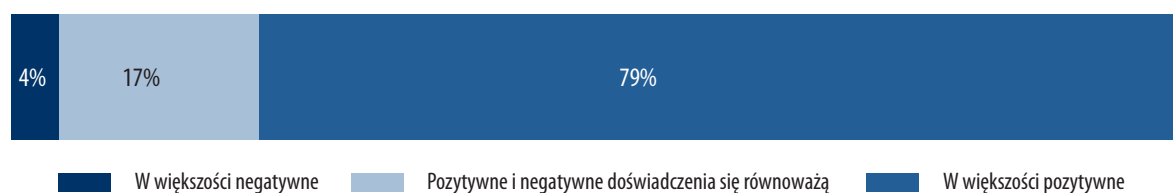
Warto zauważyć, że nie ma różnicy między wschodnimi i zachodnimi Niemcami, chociaż obywatele wschodnich krajów federacji odwiedzali Polskę znacznie częściej. Co więcej, w przypadku wschodnich Niemców kontakty sięgają dalej wstecz i w wielu przypadkach już nie są utrzymywane. Obecnie kontakty z Polską utrzymuje głównie pokolenie w wieku 30–49 lat. Wśród Niemców zachodnich starsze pokolenia miały i nadal mają stosunkowo niewiele kontaktów z Polakami, ale w grupie poniżej 50. roku życia co drugi twierdzi, że miał kiedyś z nimi kontakty osobiste, a połowa z nich nadal utrzymuje te relacje. Generalnie respondenci z grupy wiekowej 18–49 lat istotnie statystycznie częściej niż grupa powyżej 50. roku życia utrzymują nadal osobiste kontakty z Polską.

Wykres 5. Utrzymywanie kontaktów z Polską wg regionów

Osoby, które mają jakiegokolwiek doświadczenia kontaktów z Polską, oceniają je w większości pozytywnie. Według niemieckich respondentów osobiste kontakty z Polską i Polakami były pozytywne w ośmiu na dziesięć przypadków, w 17% spotkań doświadczenia pozytywne i negatywne równoważyły się i tylko w nielicznych przypadkach (4%) spotkania te były w przeważającej mierze negatywne.

Wykres 6. Ocena kontaktów z Polską

Warte odnotowania jest obserwacja, że wyborcy Zielonych częściej niż pozostali badani deklarują, że ich kontakty z Polską były pozytywne. Jednocześnie grupą, w której odczucia te są raczej negatywne, są wyborcy AfD. Osoby, które najczęściej określają swoje osobiste doświadczenia z Polską jako pozytywne, to mieszkańcy Berlina.

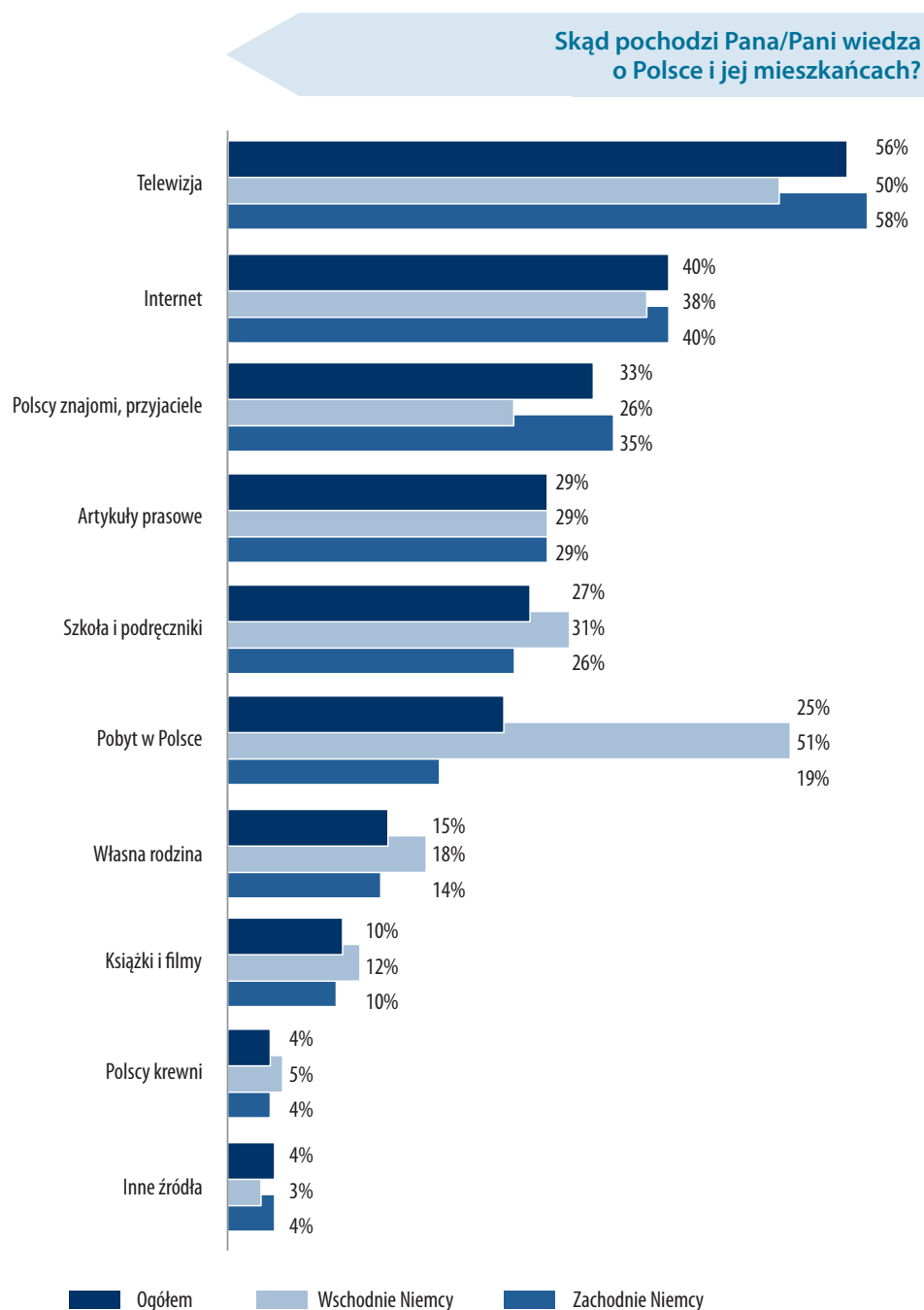
ŹRÓDŁA WIEDZY O POLSCE

Badani Niemcy najczęściej czerpią wiedzę o Polsce z telewizji (56%) oraz internetu (40%). Odwrotnie jest w przypadku osób poniżej 40. roku życia, dla których internet odgrywa większą rolę (53%) niż telewizja (45%). Gazety i czasopisma są również ważnym źródłem dla wielu osób, podczas gdy książki i filmy są ważne tylko dla mniejszości. Co trzecia osoba otrzymuje informacje mniej lub bardziej z pierwszej ręki od znajomych, przyjaciół lub krewnych z Polski, a co czwarta osoba zna Polskę z podróży lub wizyt w Polsce. Dla Niemców wschodnich takie osobiste wrażenia z podróży mają nawet takie samo znaczenie jak informacje z telewizji (ok. 50% w każdym przypadku). Z drugiej strony, Niemcy zachodni wymieniają polskich przyjaciół i znajomych jako ważne źródło informacji częściej niż Niemcy wschodni (35%). Dla 15% ważnym źródłem informacji jest również ich własna rodzina.

Tylko niespełna 30% badanych wyniosło wiedzę o Polsce ze szkoły i podręczników, przy czym źródło to deklaruje nieznacznie więcej respondentów ze wschodniej części Niemiec.

Im wyższe wykształcenie respondentów, tym częściej wskazywanym źródłem wiedzy o Polsce były własne doświadczenia związane z wizytą lub informacje przekazane przez rodzinę. Ta grupa respondentów istotnie częściej wskazywała również książki i filmy jako źródło wiedzy.

Wykres 7. Źródła wiedzy o Polsce

PERCEPCJA POLSKI W WYMIARZE POLITYCZNYM

ZNACZENIE STOSUNKÓW POLSKO-NIEMIECKICH W PORÓWNANIU MIĘDZYNARODOWYM

Sześciu na dziesięciu obywateli Niemiec uważa, że stosunki między Niemcami a Polską są ważne (47% – ważne, 13% – bardzo ważne). Polska plasuje się tym samym w połowie rankingu państw wskazywanych jako znaczące dla Niemiec.

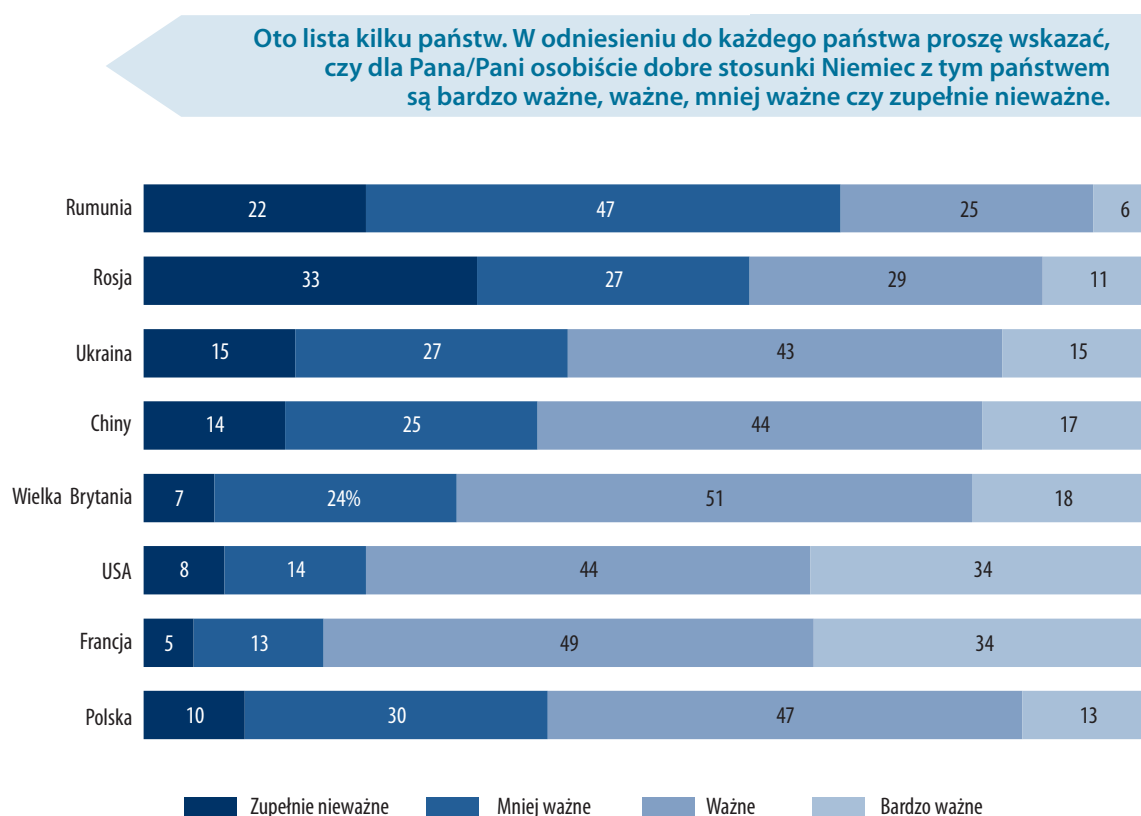
Za najważniejsze Niemcy uważają tradycyjnie relacje z Francją i USA. Nie zaskakuje, że 83% respondentów przywiązuje dużą wagę do dobrych stosunków ze swoim zachodnim sąsiadem – Francją (49% uznaje je za ważne, 34% – za bardzo ważne). Podobnie w przypadku USA wagę relacji uznaje około ośmiu na dziesięciu Niemców (44% – ważne, 34% – bardzo ważne). Dobre stosunki z Wielką Brytanią również nadal odgrywają znaczną rolę dla Niemiec w oczach niemieckich obywateli. Niezależnie od wyjścia tego państwa z UE prawie 70% badanych uważa dobre stosunki z nim za ważne (51% – ważne, 18% – bardzo ważne).

Podobna waga pozytywnych relacji przypisywana jest przez respondentów Polsce, Chinom i Ukrainie.

Z kolei rola Rosji przedstawia się jako znacznie mniej istotna dla Niemiec z dzisiejszej perspektywy, ale 40% Niemców nadal uważa dobre stosunki z Rosją za pożądane, nawet po jej inwazji na Ukrainę.

Dla umożliwienia porównania wśród państw wschodniej flanki NATO w kwestionariuszu uwzględniono także Rumunię. Tylko jeden na trzech respondentów uważa dobre stosunki z tym państwem za ważne lub bardzo ważne.

Wykres 8. Jak ważne są stosunki Niemiec z wybranymi państwami

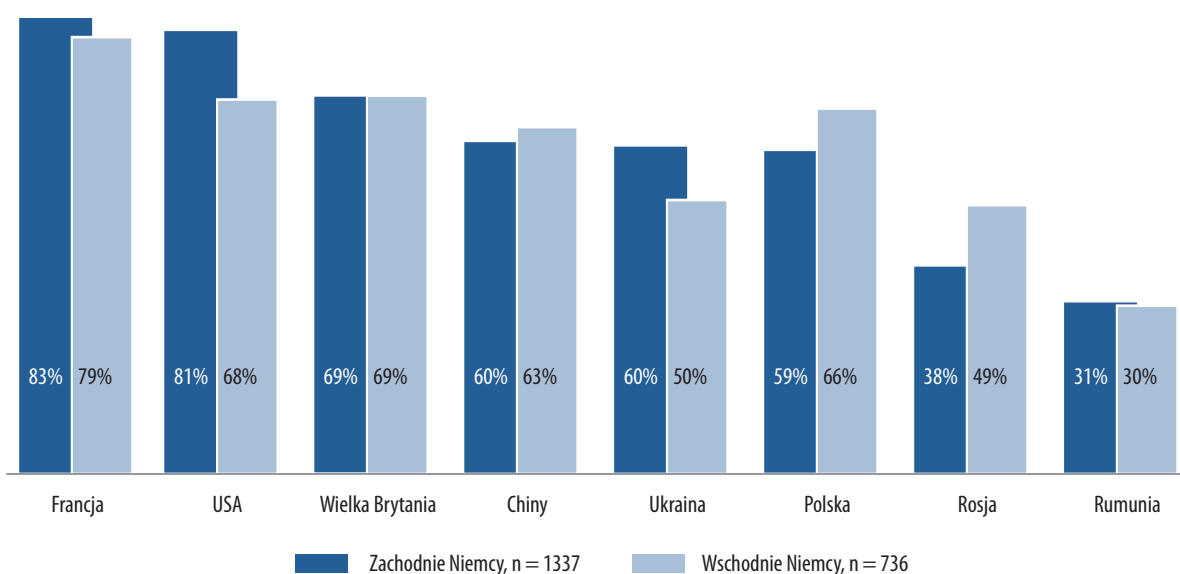
Znaczenie dobrych stosunków polsko-niemieckich jest oceniane nieco wyżej we wschodnich Niemczech (66%) niż w zachodnich (59%), co zbliża te wskazania do wartości dla USA czy Wielkiej Brytanii. W landach położonych przy granicy z Polską, jak Brandenburgia, Berlin oraz Meklemburgia-Pomorze Przednie, zdecydowanie przeważają opinie, że dobre stosunki z Polską są ważne lub bardzo ważne (ok. 75%).

Z kolei Niemcy z zachodniej części państwa uważają stosunki z USA za ważniejsze niż Niemcy ze wschodu (81% wobec 68%). Mieszkańcy zachodnich Niemiec traktują relacje z USA prawie na równi z Francją. Podobne różnice między wschodnimi i zachodnimi landami występują w przypadku relacji z Ukrainą (różnica ok. 10 pkt proc.). Wszyscy respondenci niezależnie od regionu w dużej mierze zgadzają się, że Francja i Wielka Brytania mają dla Niemiec duże znaczenie, Chiny – średnie, a Rumunia – mniejsze.

Dla mieszkańców wschodnich Niemiec dobre relacje z Rosją są ważniejsze niż w przypadku ich rodaków z Zachodu.

Wykres 9. Jak ważne są stosunki Niemiec z wybranymi państwami wg regionu (odpowiedzi „ważne” i „bardzo ważne”)

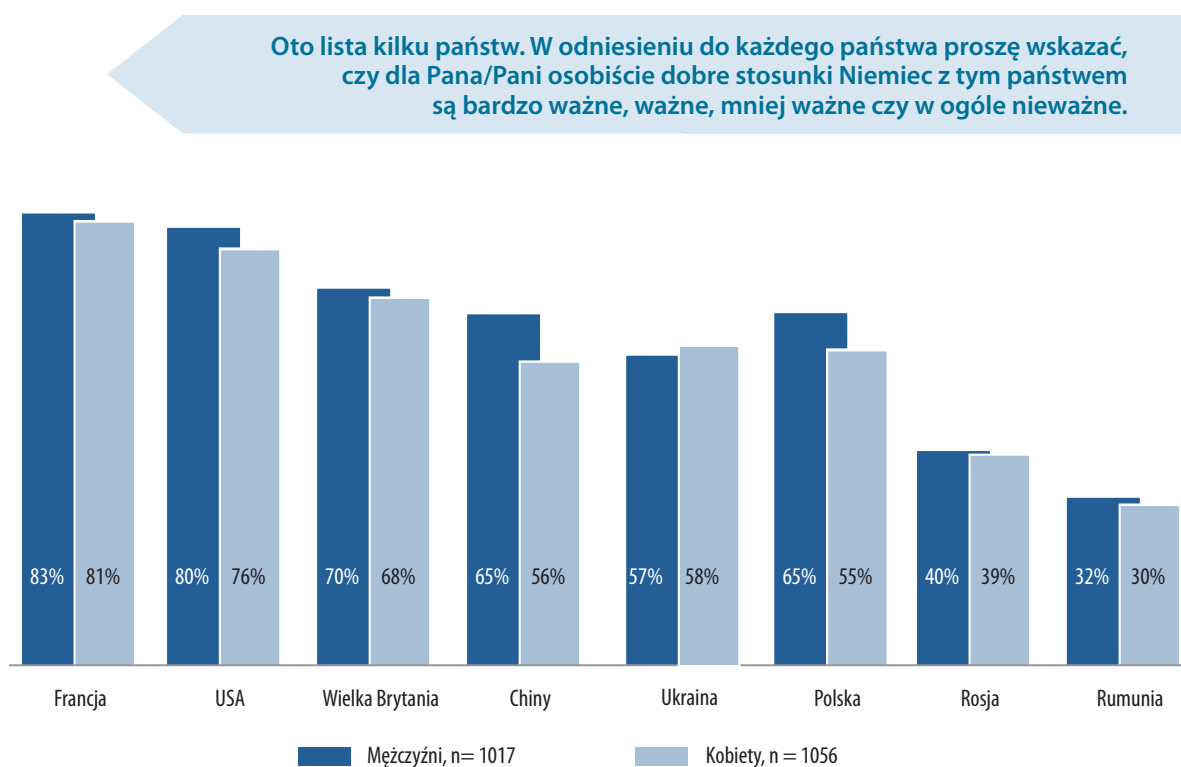
Oto lista kilku państw. W odniesieniu do każdego państwa proszę wskazać, czy dla Pana/Pani osobiście dobre stosunki Niemiec z tym państwem są bardzo ważne, ważne, mniej ważne czy w ogóle nieważne.

Zwolennicy dobrych relacji z Rosją znacznie częściej niż pozostali respondenci krytycznie oceniają następstwa przystąpienia Polski do NATO. Według tych badanych przystąpienie Polski do Paktu Północnoatlantyckiego było niekorzystne. Co zrozumiałe, zwolennicy dobrych stosunków z Rosją są również jak najdalsi od krytycyzmu wobec prowadzonej w ostatnich latach polityki Niemiec wobec Rosji.

Rozpatrując znaczenie wybranych państw oraz ich dobrych stosunków z Niemcami w podziale na płeć, można zaobserwować, że utrzymywanie dobrych relacji z poszczególnymi państwami jest ważniejsze dla mężczyzn niż dla kobiet. Dobre stosunki z Polską są istotne dla 65% mężczyzn oraz 55% kobiet. Na podobnym poziomie wśród mężczyzn (65%) i kobiet (56%) traktowane jest utrzymywanie dobrych relacji z Chinami.

Wykres 10. Waga stosunków Niemiec z wybranymi państwami w podziale na płeć (odpowiedzi „ważne” i „bardzo ważne”)

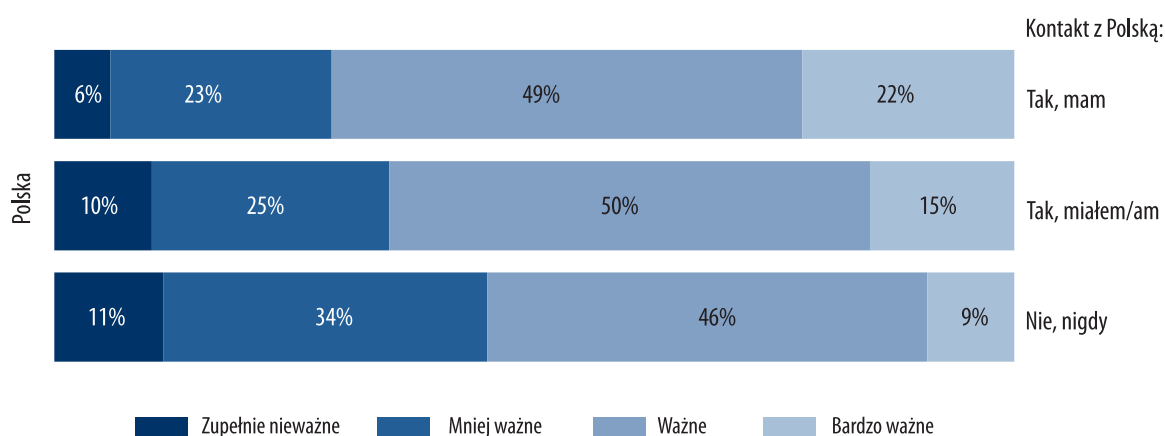

Analizując badaną grupę pod kątem wykształcenia, można zauważyć, że absolwenci szkół wyższych istotnie częściej niż pozostali oceniali dobre stosunki Niemiec z Polską jako ważne. Można stwierdzić, że im wyższe wykształcenie, tym większa waga jest przywiązywana do pozytywnych relacji polsko-niemieckich.

W przypadku preferencji politycznych zauważalna jest prawidłowość, że wyborcy Zielonych znacznie częściej niż wyborcy CDU/CSU, a także Lewicy, wyżej oceniają wagę stosunków polsko-niemieckich. Niezależnie jednak od tego dla wyborców wszystkich największych partii (CDU/CSU, SPD, Zielonych, FDP) stosunki Niemiec z Polską są istotniejsze niż dla wyborców AfD.

Ocena wagi stosunków Niemiec z Polską jest ponadto zależna od osobistych doświadczeń respondentów. Dla badanych, którzy obecnie mają jakiegokolwiek kontakty z Polską, stosunki z sąsiadem na wschodzie są istotnie ważniejsze niż dla tych osób, które nie miały takich kontaktów nigdy.

Wykres 11. Jak ważne są stosunki Niemiec z Polską (w zależności od osobistych kontaktów z Polakami)

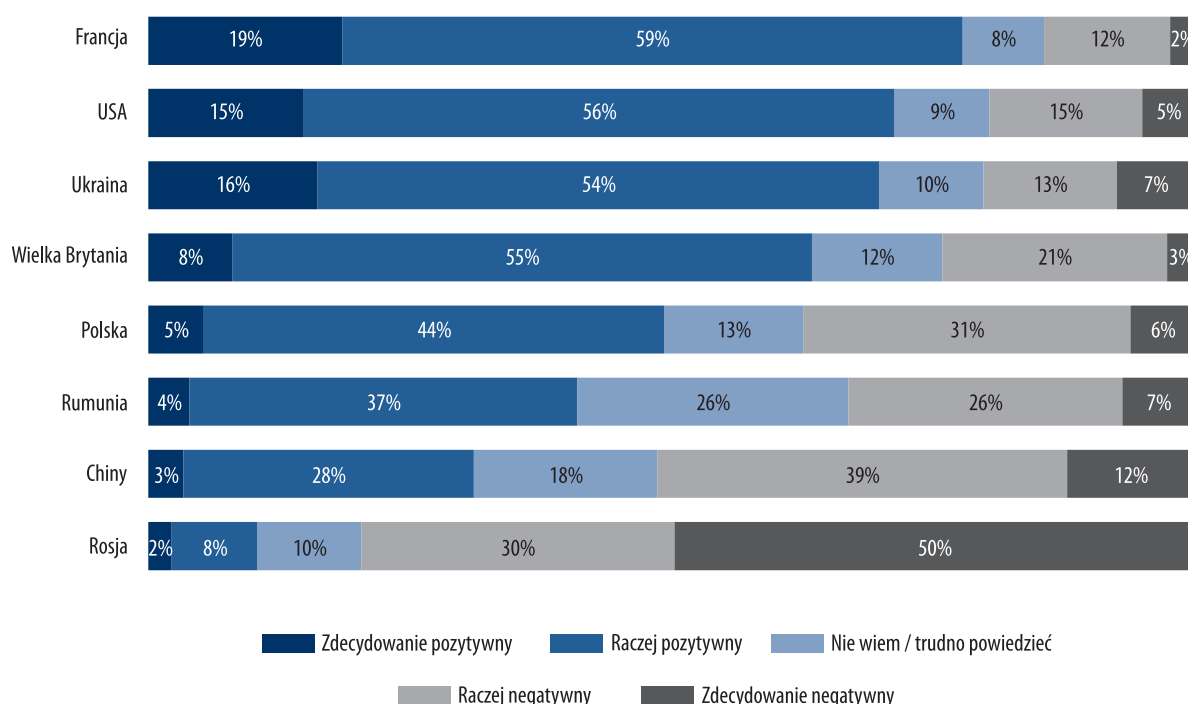

OCENA STOSUNKU WYBRANYCH PAŃSTW DO NIEMIEC

Respondenci za państwa reprezentujące najbardziej pozytywny stosunek do Niemiec uważają Francję (78% osób uważa, że Francja charakteryzuje się pozytywnym stosunkiem do Niemiec) oraz USA (71%) – taki wizerunek panujący w świadomości obywateli Niemiec jest zatem zgodny z oczekiwaniem utrzymywania dobrych relacji z tymi dwoma krajami oraz sprawia, że dobre relacje są w ich wyobrażeniu bardziej osiągalne. Badani wysoko oceniają i zauważają w dużej mierze pozytywne nastawienie do Niemiec także w przypadku Ukrainy (54% raczej pozytywnie, 16% bardzo pozytywnie) oraz Wielkiej Brytanii (63%). Z kolei za najbardziej wrogie państwo uważają Rosję – tylko 10% badanych uważa, że Rosja ma pozytywne nastawienie do Niemiec.

Wykres 12. Ocena stosunku wybranych państw do Niemiec

Przy każdym państwie proszę wskazać, czy uważa Pan/Pani, że to państwo ma pozytywny, raczej pozytywny, raczej negatywny albo zdecydowanie negatywny stosunek do Niemiec.

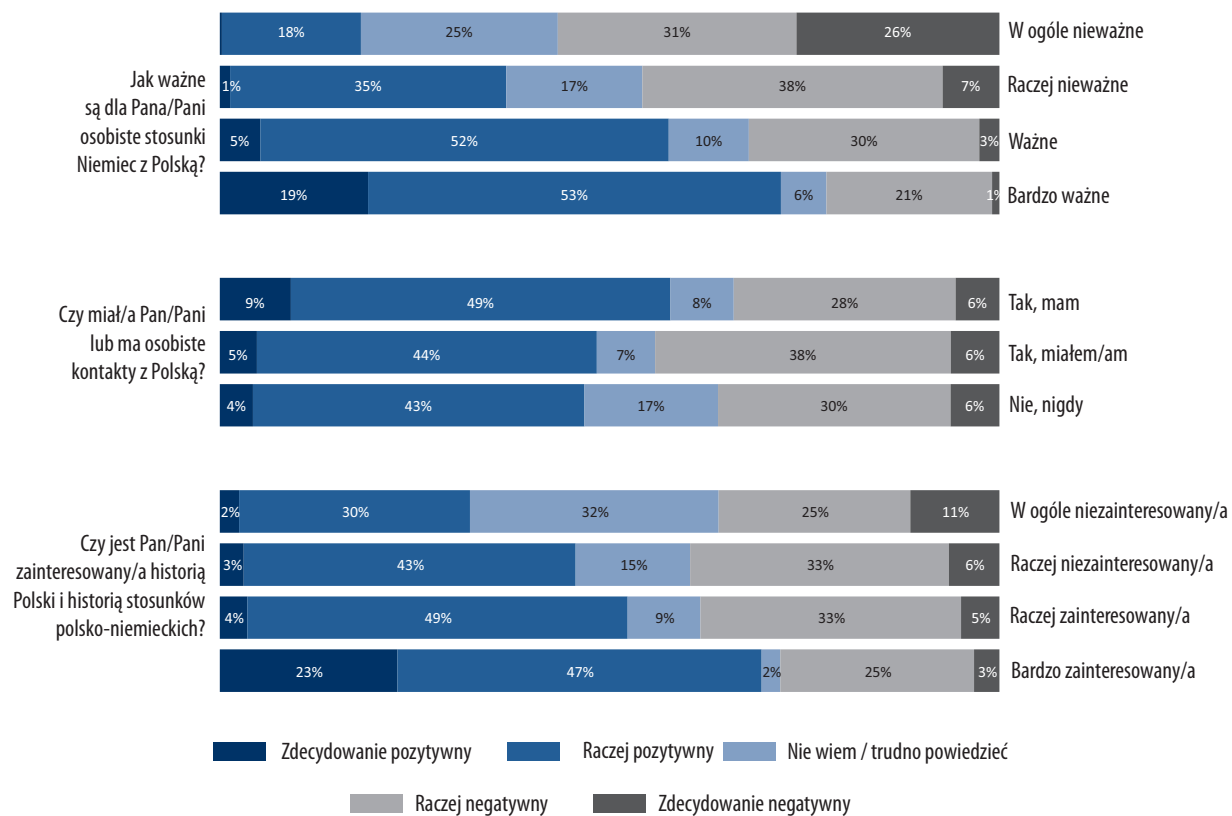

Ośmiu na dziesięciu Niemców negatywnie ocenia postawę Rosji wobec Niemiec, a jeden na dwóch nawet bardzo negatywnie. Obecnie tylko mniejszość uważa, że stosunek Rosji do Niemiec jest pozytywny. Postawa Chin wobec Republiki Federalnej Niemiec jest również postrzegana jako niezbyt życzliwa, przy czym 39% ocenia ją jako raczej negatywną, a 12% nawet jako bardzo negatywną. Tylko nieco mniej niż jedna trzecia Niemców ma raczej pozytywne wrażenie na temat stosunków chińsko-niemieckich. Jednak odsetek osób, które nie są w stanie dokonać oceny, jest wyższy w przypadku odległych Chin niż w przypadku innych państw (18%).

Polska ponownie znajduje się na środkowej pozycji. Stosunek do Niemiec oceniany jest neutralnie. Co drugi Niemiec (49%) jest przekonany, że Polska ma raczej pozytywny stosunek do ich państwa. Z kolei 31% uważa, że stosunek wschodniego sąsiada do Niemiec jest raczej negatywny, a 6% – nawet bardzo negatywny. 13% nie jest w stanie ocenić nastawienia Polski wobec Niemiec. Respondenci, którzy znają Polskę z własnego doświadczenia lub utrzymują kontakty z Polakami, oceniają stosunek sąsiada do własnego państwa nieco bardziej pozytywnie: co szósty uznaje go za pozytywny, choć co trzeci ma przeciwne wrażenie. Na ocenę stosunku Polski do Niemiec wpływa ponadto zainteresowanie historią Polski i wzajemnych relacji. Można przyjąć, że im respondenci są bardziej zainteresowani tą historią i im więcej mają bezpośrednich kontaktów, tym częściej przyznają, że stosunek Polski do Niemiec jest pozytywny. Można z tego wnosić, że kluczowe dla pozytywnej oceny nastawienia Polski do Niemiec oraz dla wspólnych relacji jest pozyskiwanie informacji i wiedzy niejako z pierwszej ręki, jak również pewien stopień zaangażowania i zainteresowania historią sąsiada.

Grupa osób, dla której dobre stosunki między Polską a Niemcami są szczególnie ważne, zdecydowanie częściej ocenia nastawienie naszego kraju do Niemiec jako pozytywne.

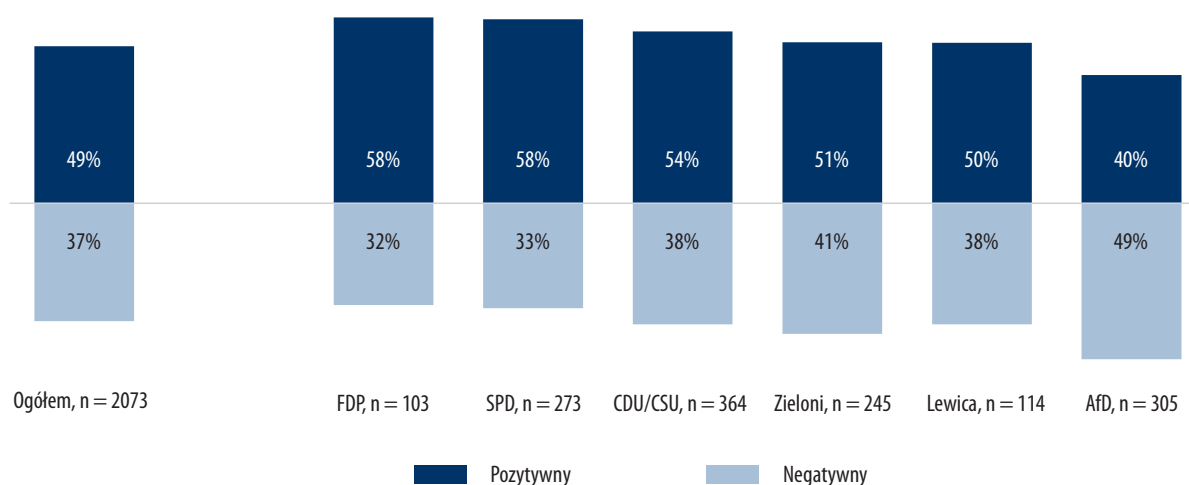
Wykres 13. Ocena stosunku Polski do Niemiec
(w zależności od oceny stosunków Niemiec z Polską, kontaktów z Polską oraz znajomości historii polsko-niemieckiej)

Nie występuje zależność liniowa w odniesieniu do kategorii wieku, niemniej jednak najstarsza grupa wyróżnia się częstszym uznawaniem, że Polska ma pozytywny stosunek do Niemiec.

Obecny stosunek Polski do Niemiec jest szczególnie krytycznie oceniany w przypadku potencjalnych wyborców AfD. Jest to jedyna grupa, w której przeważają oceny negatywne (49%) nad pozytywnymi (40%).

Wykres 14. Ocena stosunku Polski do Niemiec w podziale na preferencje partyjne

STAN STOSUNKÓW POLSKO-NIEMIECKICH

Względna większość badanych ocenia aktualne relacje polsko-niemieckie jako neutralne („ani dobre, ani złe”). Przy porównaniu wskazań ocen pozytywnych i negatywnych przeważają pozytywne (34%). Mając na uwadze fakt, że jako negatywne relacje te ocenia 14% Niemców, można uznać, że zdecydowana większość badanych ocenia relacje bilateralne jako poprawne. Jednocześnie 8% nie umie lub nie chce odpowiedzieć na to pytanie.

Po raz kolejny ujawnia się skłonność respondentów do określania swoich postaw i ocen dotyczących różnych zagadnień pośrodku skali, a tym samym zajmowania częściej neutralnego stanowiska niż jednoznacznego opowiedzenia się za określoną opcją.

Warto zauważyć, że badani, którzy wiedzę o Polsce czerpią z osobistych doświadczeń (wizyta w Polsce, informacje od własnej rodziny, znajomych z Polski) oraz ze szkoły i podręczników, istotnie statystycznie częściej oceniają stosunki Niemiec z Polską jako pozytywne. Odwrotnie ma się natomiast sprawa w przypadku badanych opierających swoją wiedzę na doniesieniach z internetu oraz artykułów prasowych. Spośród osób mających osobiste kontakty z Polską co druga ocenia stosunki polsko-niemieckie jako dobre, a tylko co dziesiąta uważa je za raczej złe.

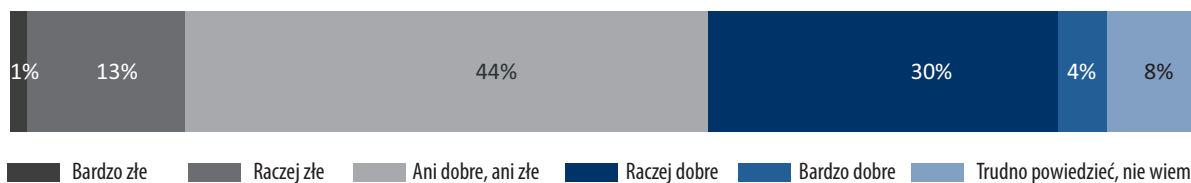
Nie ma znaczących różnic w ocenie stosunków dwustronnych między wschodnimi i zachodnimi Niemcami. Nie występują wyraźne liniowe zależności między oceną stosunków polsko-niemieckich a pochodzeniem respondentów z landów przy granicy z Polską.

Występują różnice między grupami wiekowymi: wśród osób w wieku 18–29 lat 44% ocenia stosunki jako dobre, podczas gdy pogląd taki reprezentuje tylko 27% osób powyżej 60. roku życia.

Wśród grup osób o różnym poziomie wykształcenia istnieją różnice w postrzeganiu stosunków polsko-niemieckich. Po ukończeniu szkoły średniej badani częściej niż po szkole podstawowej uważają stosunki polsko-niemieckie za dobre, natomiast osoby po szkole wyższej, w porównaniu z tymi po szkole średniej i podstawowej, częściej wyrażają negatywną opinię na temat stosunków polsko-niemieckich, uznając je za złe.

Wykres 15. Ocena aktualnych stosunków polsko-niemieckich

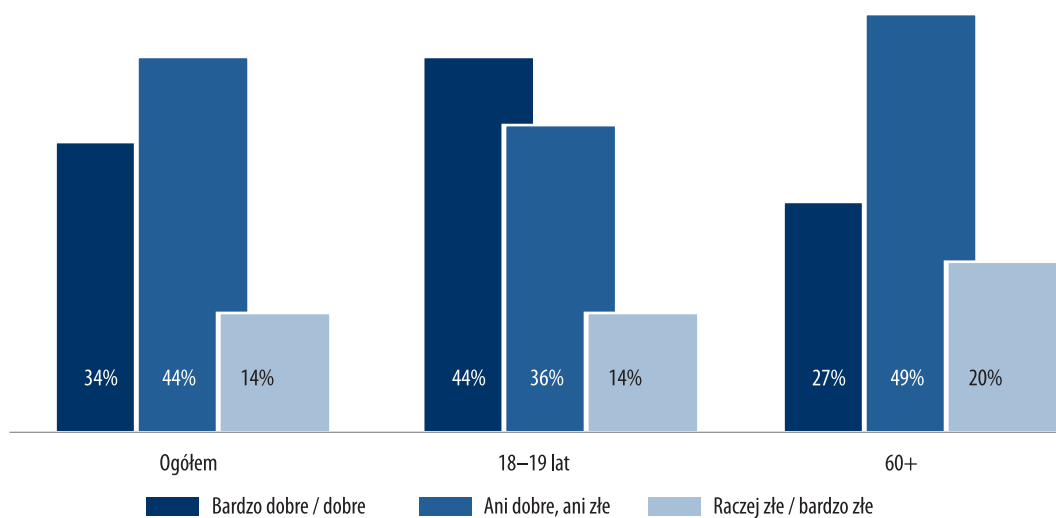
Jak opisałby/łaby Pan/Pani obecne stosunki między Niemcami a Polską? Jako...

Osoby pracujące zawodowo częściej niż pozostali badani postrzegają stosunki polsko-niemieckie jako pozytywne. Podobnie osoby charakteryzujące się większym optymizmem i większą pewnością co do swojej przyszłości znacznie częściej niż pozostali badani lepiej oceniają stosunki Polski z Niemcami.

Wykres 16. Ocena aktualnych stosunków polsko-niemieckich (wg wieku)

Jak opisałby/łaby Pan/Pani obecne stosunki między Niemcami a Polską?

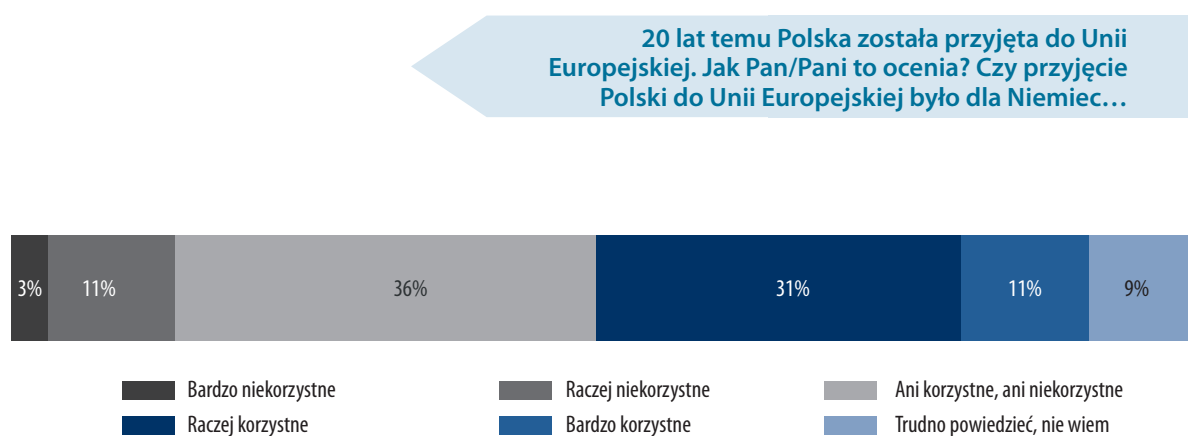
Istnieją również niewielkie różnice wśród zwolenników partii. Wyborcy FDP mają na temat stosunków polsko-niemieckich najlepszą opinię (47% opinii pozytywnych), podczas gdy wyborcy AfD – najgorszą (tylko 29% ma pozytywną opinię, ale nawet wśród nich tylko mniejszość – 22% – ocenia te relacje jako złe).

OCENA SKUTKÓW AKCESJI POLSKI DO NATO I UE

Powściągliwy stosunek do formułowania bardziej wyrazistych opinii można dostrzec w przypadku pytania o ocenę przyjęcia Polski do UE lub NATO z punktu widzenia korzyści dla Niemiec, gdzie wskazywano niemal równie często odpowiedzi neutralne.

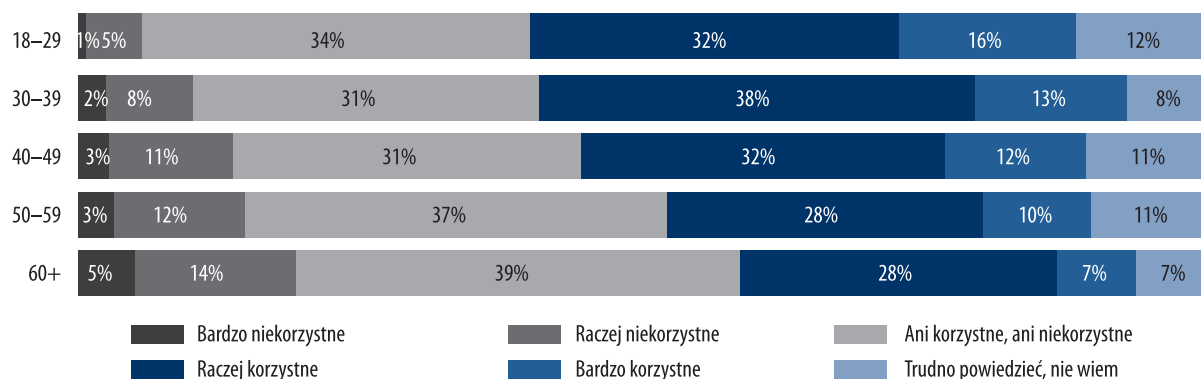
W odniesieniu do akcesji Polski do UE co prawda 42% Niemców uważa, że było to wydarzenie korzystne dla ich państwa, ale dla jeszcze większej grupy badanych (45%) nie było to ani dobre, ani złe, albo też było to wydarzenie trudne do określenia, jeśli chodzi o korzyści dla Niemiec. Tylko 14% dostrzega wady członkostwa Polski w UE.

Wykres 17. Ocena przyjęcia Polski do Unii Europejskiej pod kątem korzyści dla Niemiec

Młodszy respondenci (w wieku 18–39 lat) istotnie częściej niż starsi (powyżej 50. roku życia) oceniają przyjęcie Polski do UE jako wydarzenie pozytywne.

Wykres 18. Ocena przyjęcia Polski do Unii Europejskiej pod kątem korzyści dla Niemiec (wg wieku)

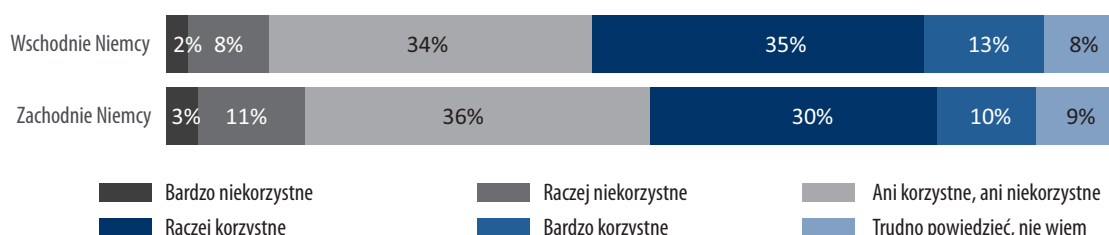
Osoby po ukończeniu szkoły średniej lub wyższej częściej niż te po szkołach zawodowych pochwalają przyjęcie Polski do UE pod kątem korzyści dla Niemiec.

Osoby czynne zawodowo częściej niż niepracujące postrzegają wejście Polski do UE jako pozytywne dla Niemiec. Respondenci, którzy pewniej patrzą w przyszłość, częściej oceniają wejście Polski do Unii Europejskiej jako coś pozytywnego dla Niemiec. Osoby, u których przeważają obawy, częściej postrzegają to negatywnie.

Można również zauważyć, że mieszkańcy miast o liczbie mieszkańców ponad 100 tys. częściej niż ci z miejscowości między 10 tys. a 100 tys. mają pozytywną opinię na temat wejścia Polski do UE z punktu widzenia korzyści dla Niemiec.

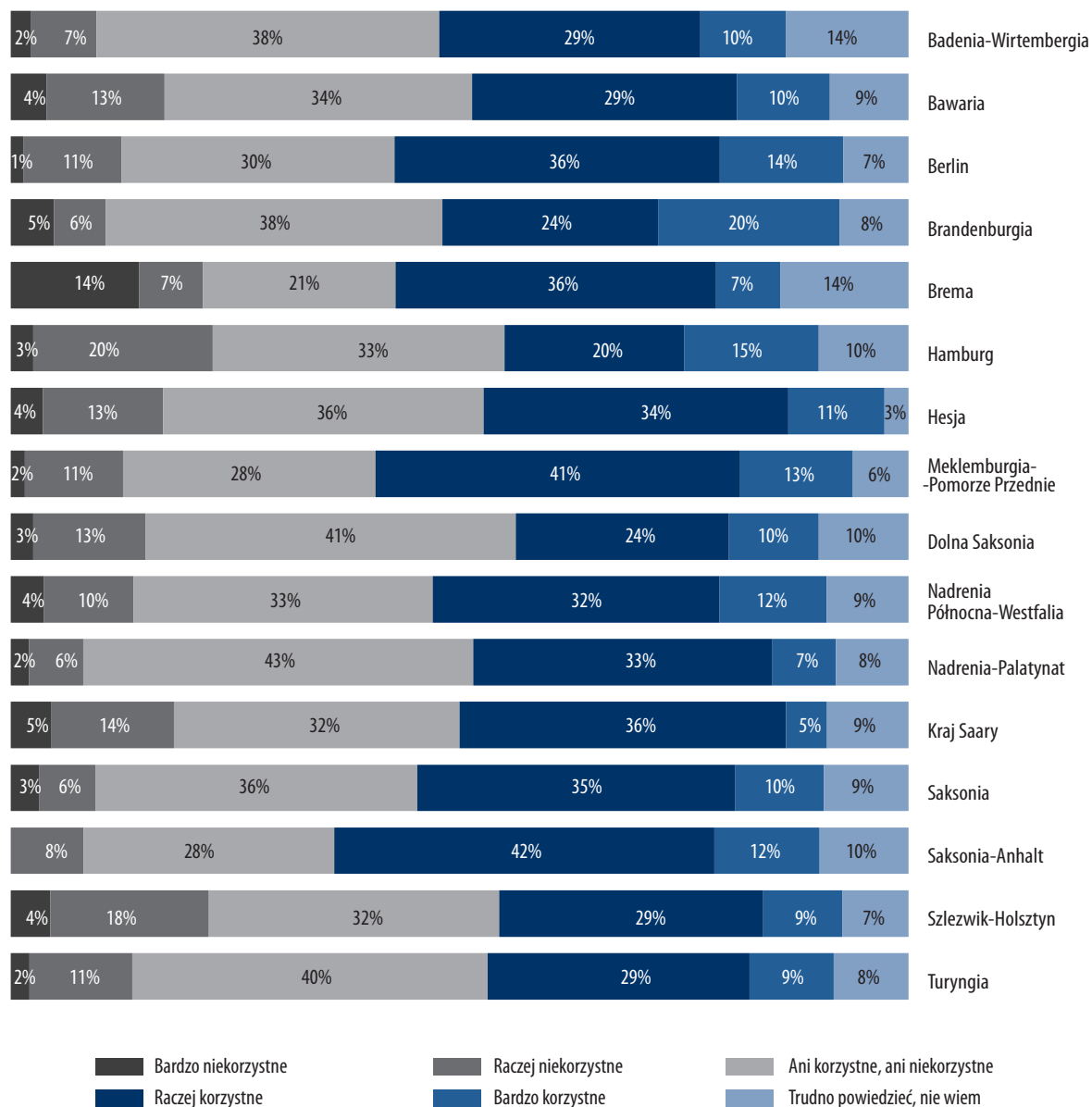
Dodatkowo badani z zachodnich Niemiec nieco częściej niż ci ze wschodnich Niemiec krytycznie postrzegają wstąpienie Polski do UE. Mieszkańcy Meklemburgii-Pomorza Przedniego i Berlina istotnie statystycznie częściej niż pozostali badani oceniają akcesję Polski do UE jako wydarzenie pozytywne dla Niemiec.

Wykres 19. Ocena przyjęcia Polski do Unii Europejskiej pod kątem korzyści dla Niemiec (wg regionu)

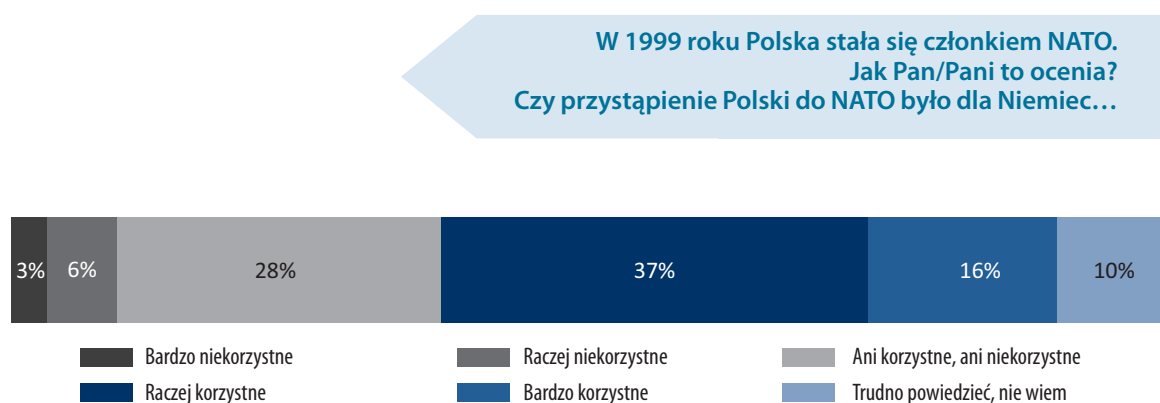
Analiza preferencji wyborczych badanych w kontekście oceny stosunków polsko-niemieckich ukazuje interesujące zależności. Wśród wyborców Zielonych i FDP zdecydowanie przeważają pozytywne oceny konsekwencji dla Niemiec wstąpienia Polski do UE. Najbardziej krytyczni w tym względzie są natomiast wyborcy AfD (25%).

Wykres 20. Ocena przystąpienia Polski do Unii Europejskiej pod kątem korzyści dla Niemiec (w zależności od landu)

W przypadku NATO nieznaczna większość Niemców uważa przystąpienie Polski do Sojuszu za raczej korzystne (37%) lub bardzo korzystne (16%) dla Niemiec (łącznie 53%). Pozytywna ocena wypada nieco wyraźniej niż w przypadku akcesji do UE. Mniej badanych wybrało opcję neutralną, niemniej jednak nadal 38% osób nie potrafi zająć jednoznacznego stanowiska w tej sprawie. Niemal co dziesiąty badany uważa, że przystąpienie Polski do NATO było wręcz niekorzystne dla Niemiec (9%). W tej kwestii poglądy w obu częściach Niemiec są niemal identyczne. Różnice można dostrzec jedynie w odniesieniu do orientacji politycznej respondentów. Podczas gdy przystąpienie Polski nie jest kwestionowane przez zwolenników SPD, CDU/CSU, Zielonych i FDP, silniejsze zastrzeżenia są widoczne wśród zwolenników Lewicy (bardziej krytycznej wobec NATO) i AfD (odpowiednio 17% i 22%).

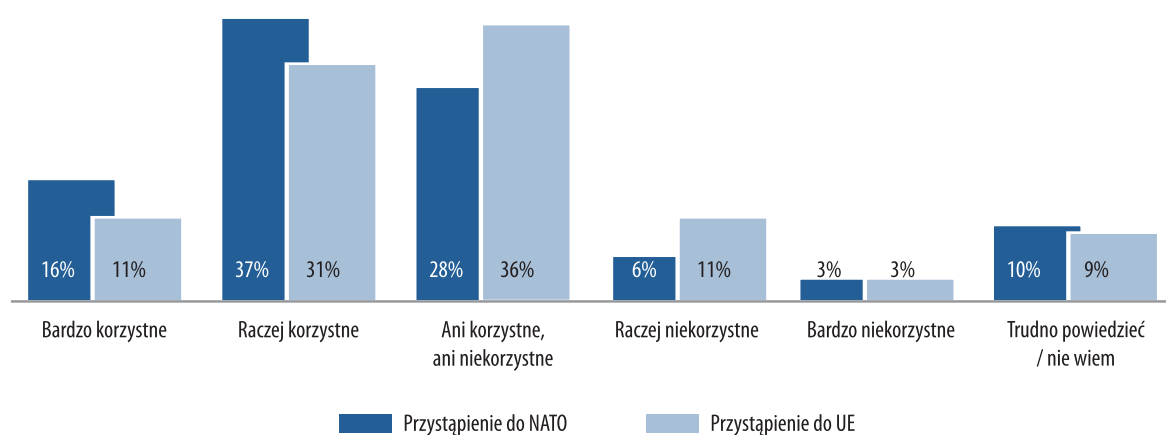
Wykres 21. Ocena przystąpienia Polski do NATO pod kątem korzyści dla Niemiec

Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia respondentów, osoby ze średnim i wyższym wykształceniem częściej wyrażają w tej kwestii pozytywną opinię niż osoby z edukacją zawodową.

Osoby obawiające się o swoją przyszłość częściej niż te, które są pewne swojej przyszłości, mają tendencję do oceniania przyłączenia Polski do NATO jako zdarzenia negatywnego dla Niemiec – różnica wynosi 11 pkt proc.

Wykres 22. Ocena przystąpienia Polski do NATO i do UE pod kątem korzyści dla Niemiec

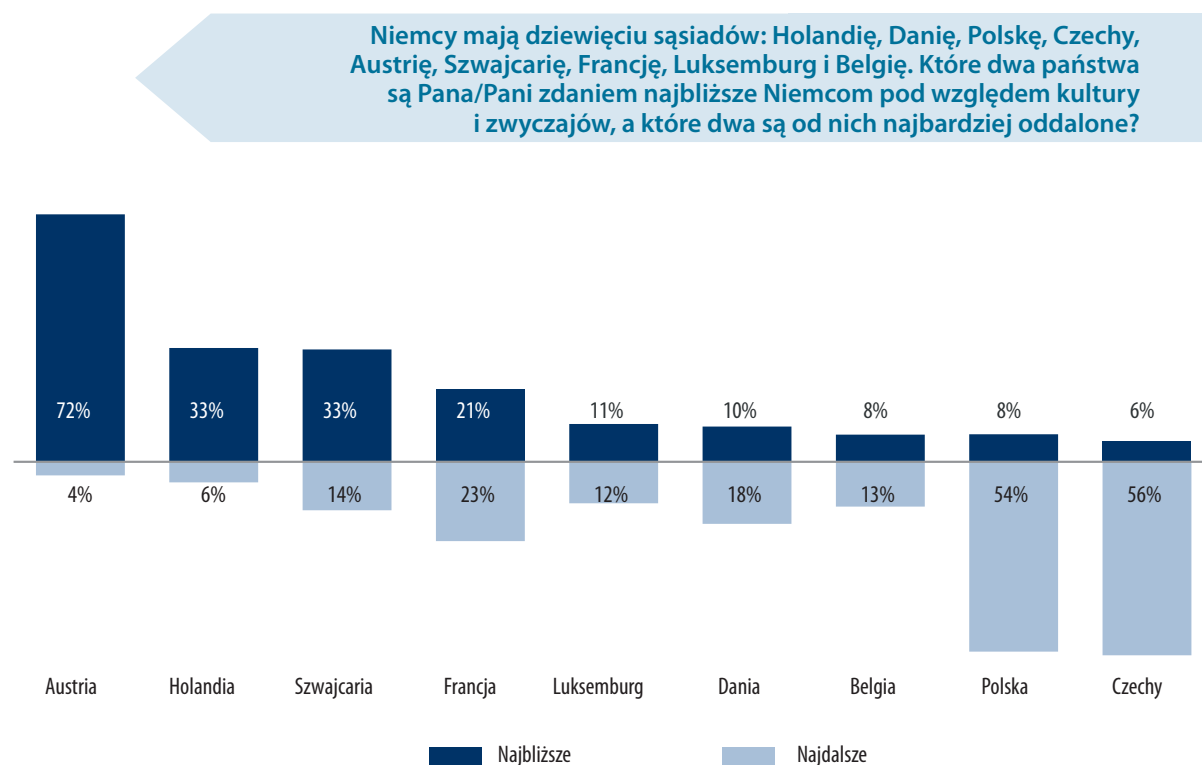
OCENA BLISKOŚCI KULTUROWEJ Z SĄSIADAMI NIEMIEC

Niemcy mają dziewięciu sąsiadów. Mając za zadanie wybranie dwóch sąsiednich państw jako najbliższych i najdalszych pod względem kultury i zwyczajów, za najbliższe respondenci w przeważającej mierze uznali Austrię. Taki wybór 72% badanych nie stanowi zaskoczenia ze względu na wspólny język oraz więzi historyczne i kulturowe.

Z kolei jako najbardziej odróżniające się kulturowo państwa badani wskazali Polskę (54%) oraz Czechy (56%). Nie jest najwyraźniej istotna długość wspólnej granicy: granica niemiecko-czeska jest obok granicy z Austrią najdłuższa – obie mają po 818 km. Granica z Polską jest pod względem długości zbliżona do granicy z Francją – odpowiednio 469 i 455 km. Dłuższą granicę dzieli z Niemcami Holandia – 576 km.

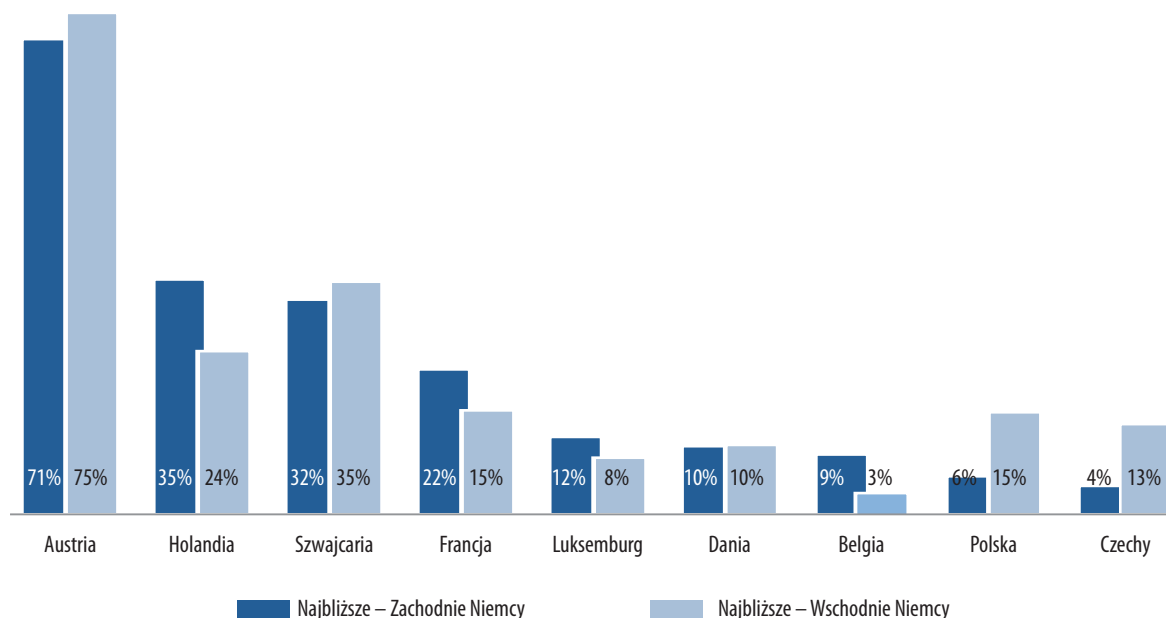
Respondenci nie są zdecydowani co do Francji – 21% badanych traktuje ją jako kraj kulturowo zbliżony do Niemiec, 23% zalicza ją do najdalszych ich kulturze. Podobnie jest w przypadku Luksemburga – liczba osób uznających ten kraj za najbliższy Niemcom (11%) jest podobna do liczby osób zaliczających jego kulturę i zwyczaje do najbardziej odmiennych (12%). Holandia i Szwajcaria są przeważnie uznawane za kraje bliskie kulturowo. Natomiast Dania i Belgia częściej są zaliczane do grupy bardziej odległych kulturowo państw.

Wykres 23. Ocena bliskości kulturowej wobec sąsiadów Niemiec

Można odnotować różnice w uznawaniu wybranych państw za najbliższe lub najdalsze kulturowo przy podziale Niemiec na część wschodnią i zachodnią. Dla mieszkańców wschodnich landów Polska oraz Czechy są bliższe kulturowo niż dla mieszkańców Niemiec zachodnich.

Wykres 24. Ocena bliskości kulturowej sąsiadów Niemiec wg regionu

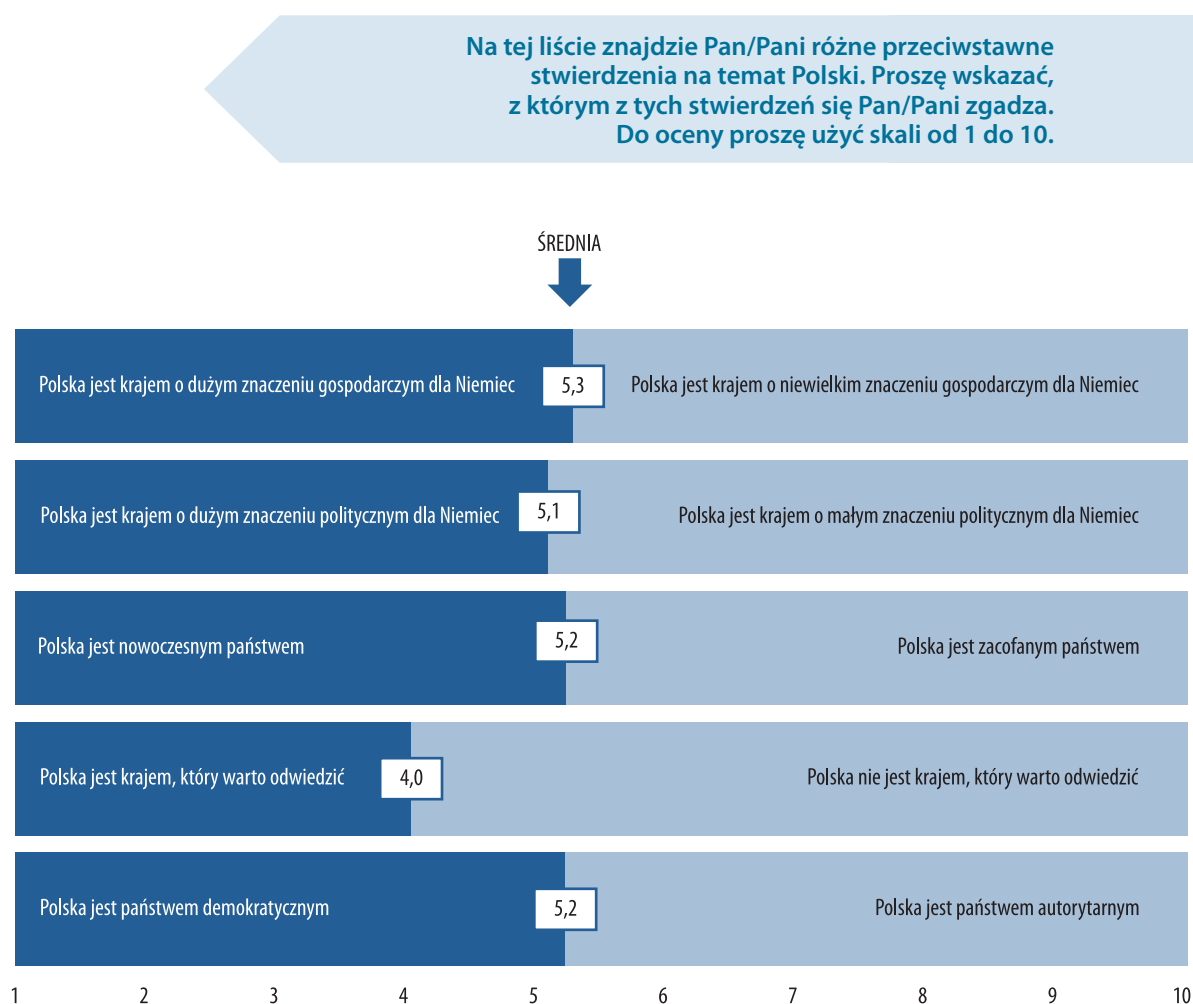

Z perspektywy Niemców z zachodu poczucie oddalenia wobec ludności polskiej wydaje się zrozumiałe, ponieważ żaden z zachodnioniemieckich landów nie graniczy z Polską. Zaskakujący jest fakt, że co drugi Niemiec ze wschodu (47%) czuje to samo. Czesi są postrzegani przez Niemców ze wschodu jako nieco mniej obcy (37%). Obywatele wschodnioniemieckich landów czują się najbliższej związani z Austriakami (75%) – nawet nieco bliżej niż zachodni Niemcy (71%) – a następnie ze Szwajcarami (35%) i Holendrami (24%).

WIZERUNEK POLSKI NA PODSTAWIE WYBRANYCH STWIERDZEŃ

Prezentując badanym różne stwierdzenia o Polsce i prosząc o ustosunkowanie się do nich na skali od 1 do 10 (ocena tego, na ile zgadzają się z danymi stwierdzeniami), można zauważyć zachowawczość w ocenie dokonywanej przez Niemców. Na poniższym wykresie (wykres nr 25) zostały zaprezentowane średnie oceny dla poszczególnych par przeciwstawnych stwierdzeń. Jak się okazuje, badani bardzo niechętnie zajmują jednoznaczne stanowiska. W większości neutralnie oceniają znaczenie Polski dla Niemiec w kontekście gospodarczym oraz politycznym. Nie są również zdecydowani co do tego, czy Polska jest państwem nowoczesnym i demokratycznym. Na podstawie analizy odpowiedzi respondentów można stwierdzić, że wizerunek Polski w Niemczech nie jest ugruntowany i trudno go jednoznacznie określić.

Wykres 25. Wizerunek Polski na podstawie wybranych stwierdzeń

Dla zdecydowanej większości Niemców (79%) Polska to kraj, który warto zobaczyć. Ocena ta jest podzielana w szczególności przez tych, którzy już podróżowali do Polski (86%), ale także przez zdecydowaną większość tych, którzy nigdy tam nie byli (77%).

Sześciu na dziesięciu Niemców ocenia Polskę jako kraj nowoczesny i demokratyczny. Ci, którzy znają Polskę lepiej, ponieważ podróżowali tam kilka razy lub mają tam znajomych, przyjaciół lub krewnych, są jeszcze bardziej pozytywni w ocenie. Jednak aż 40% Niemców uważa Polskę za kraj zacofany i autorytarny. Polska jest również postrzegana przez większość jako ważny partner polityczny dla Niemiec (63%), również jako ważny partner pod względem gospodarczym (60%). Jednak kolejne 40% Niemców uważa, że polityczne i gospodarcze znaczenie sąsiedniego kraju jest raczej niewielkie. Oceny sugerujące największy stopień zgodności z pozytywnymi twierdzeniami dotyczącymi Polski (wartości 1 i 2) wskazało w odniesieniu do walorów Polski jako celu podróży 29% respondentów. W pozostałych przypadkach wskazania były wyraźnie niższe (znaczenie polityczne dla Niemiec – 12%, nowoczesność – 9%, demokracja – 12%, znaczenie gospodarcze – 11%).

Poglądy wschodnich i zachodnich Niemców na temat Polski są zbliżone; jedynie w odniesieniu do nowoczesności sąsiedniego kraju wschodni Niemcy mają nieco bardziej pozytywny wizerunek niż ich zachodnioniemieccy rodacy. Można jednak uznać, że wizerunek Polski gorzej oceniany jest przez mieszkańców Niemiec Zachodnich w odniesieniu do wszystkich stwierdzeń wizerunkowych poddanych ocenie w badaniu.

Warto zauważyć, że nowoczesność Polski została oceniona gorzej przez osoby, które swoją wiedzę o niej czerpią głównie z artykułów prasowych. Bardziej przychylnie zdanie w tej kwestii mają natomiast badani, którzy wiedzę czerpią głównie z własnych doświadczeń takich jak pobyt w Polsce czy też kontakt z rodziną lub znajomymi z Polski.

Badani z najmłodszej grupy wiekowej są bardziej krytyczni niż starsi w kwestiach znaczenia gospodarczego i politycznego Polski, jej nowoczesności oraz walorów turystycznych. Co ciekawe, najstarsza grupa wiekowa (powyżej 60. roku życia) z kolei najgorzej oceniła stan polskiej demokracji.

Im wyższe wykształcenie respondentów biorących udział w badaniu, tym gorzej oceniane było znaczenie gospodarcze i polityczne Polski. Badani, którzy zakończyli edukację na poziomie szkoły podstawowej, najbardziej krytycznie odnosili się do oceny stanu polskiej demokracji oraz walorów turystycznych Polski.

POLSKA A NIEMIECKA POLITYKA ZAGRANICZNA

Trwająca od przeszło roku wojna w Ukrainie z pewnością wpłynęła na poglądy Niemców na temat ich relacji z Rosją. 67% badanych przyznaje, że przy realizacji swojej polityki wobec tego państwa Niemcy nie doceniły płynącego z jego strony zagrożenia. Mając świadomość tego, jak powściągliwi w swoich ocenach potrafią być niemieccy respondenci proszeni o wyrażenie opinii na różne tematy, wartość wskazań w tym przypadku należałoby uznać za znaczącą. Dwie trzecie ankietowanych podziela ten pogląd w pełni (31%) lub przynajmniej częściowo (36%). Tylko co czwarty odrzuca ten zarzut, przy czym sprzeciw jest wyraźnie silniejszy wśród wschodnich Niemców (33% w porównaniu z 19% na zachodzie). Co dziesiąta osoba nie umie zająć stanowiska w tej kwestii.

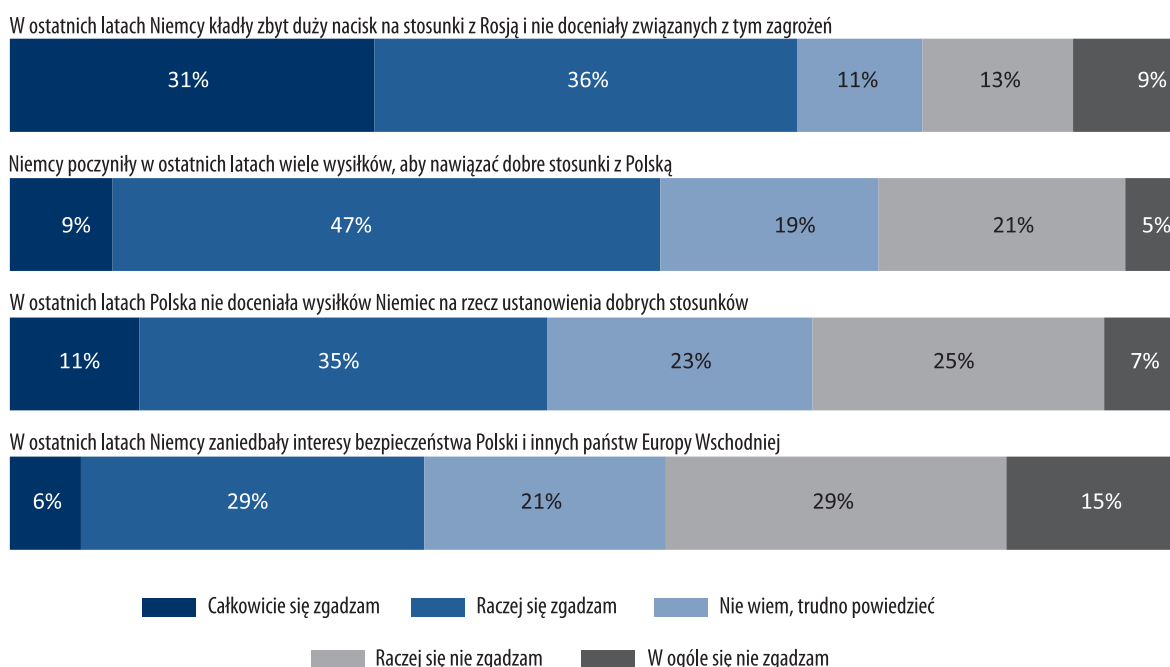
Badani znacznie rzadziej zgadzają się natomiast ze stwierdzeniem, że w ostatnich latach Niemcy zaniedbywały interesy bezpieczeństwa Polski i innych krajów Europy Wschodniej. Zarzut często stawiany Niemcom przez wschodnioeuropejskich sojuszników NATO o zaniedbywanie ich interesów bezpieczeństwa jest podzielany w pełni (6%) lub przynajmniej częściowo (29%) przez nieco ponad jednego na trzech Niemców, ale względna większość (44%) uważa ten zarzut za raczej (29%) lub całkowicie nieuzasadniony (15%).

Ponad połowa Niemców (56%) jest przekonana, że w ostatnim czasie ich państwo dokładało wielu starań, aby nawiązać dobre stosunki z Polską. 47% raczej zgadza się z tą oceną, a kolejne 9% zgadza się z nią w pełni. Tylko jeden na czterech badanych kwestionuje te wysiłki w pewnym stopniu (21%) lub całkowicie (9%). 18% nie jest w stanie lub nie chce dokonać oceny.

Z kolei Polska w przekonaniu względnej większości respondentów (46%) nie doceniała tych wysiłków. Jedna trzecia nie uważa oceny o niedoczeniu niemieckich wysiłków przez stronę polską za trafną. Warto odnotować, że prawie jedna czwarta (23%) nie jest w stanie dokonać oceny w tej kwestii.

Wykres 26. Ocena niemieckiej polityki zagranicznej

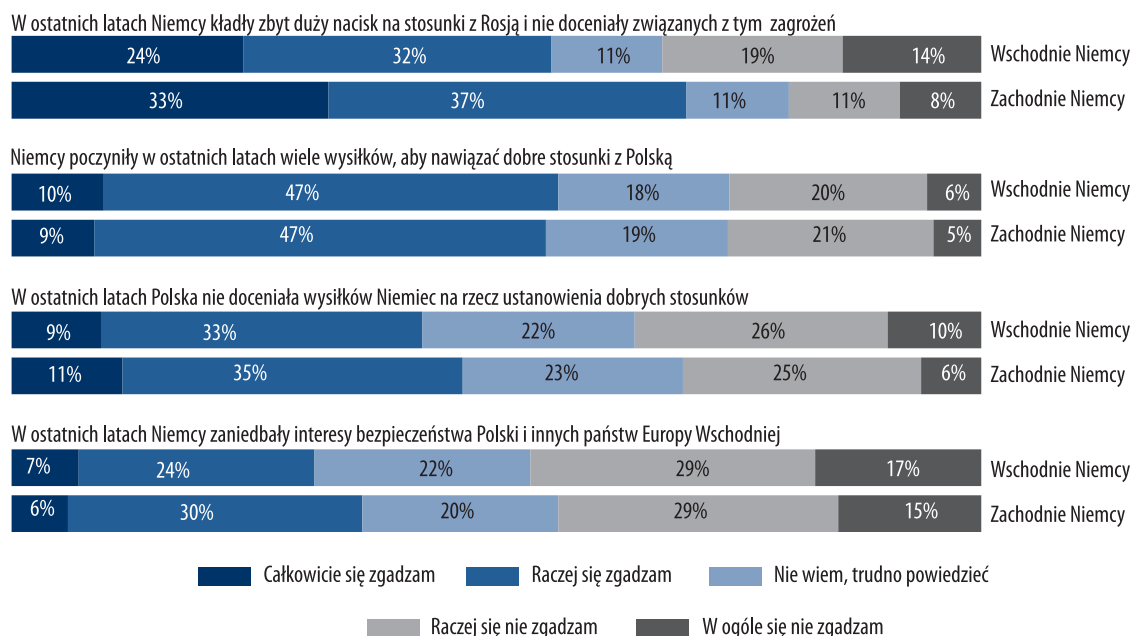
Istnieją różne opinie na temat niemieckiej polityki zagranicznej. Oto kilka stwierdzeń na ten temat. Proszę wskazać w każdym przypadku, czy Pan/Pani całkowicie się zgadza, raczej się zgadza, raczej się nie zgadza lub w ogóle się nie zgadza z tym stwierdzeniem.

Analiza kategorii wiekowych daje dość skomplikowany obraz: najstarsza grupa wiekowa (powyżej 60. roku życia) najczęściej zgadzała się ze stwierdzeniem, że Polacy nie doceniali wysiłków Niemiec na rzecz ustanowienia z nimi dobrych stosunków. Dodatkowo najstarsi respondenci, częściej niż osoby w wieku 18–49 lat, zgadzają się z tym, że Niemcy kładły zbyt duży nacisk na stosunki z Rosją i nie doceniły zagrożeń z tego wynikających. Osoby powyżej 60. roku życia częściej niż respondenci w wieku 18–29 i 40–59 lat nie uważają, jakoby Niemcy zaniedbały bezpieczeństwo Europy Wschodniej.

Wykres 27. Ocena niemieckiej polityki zagranicznej (w zależności od regionu)

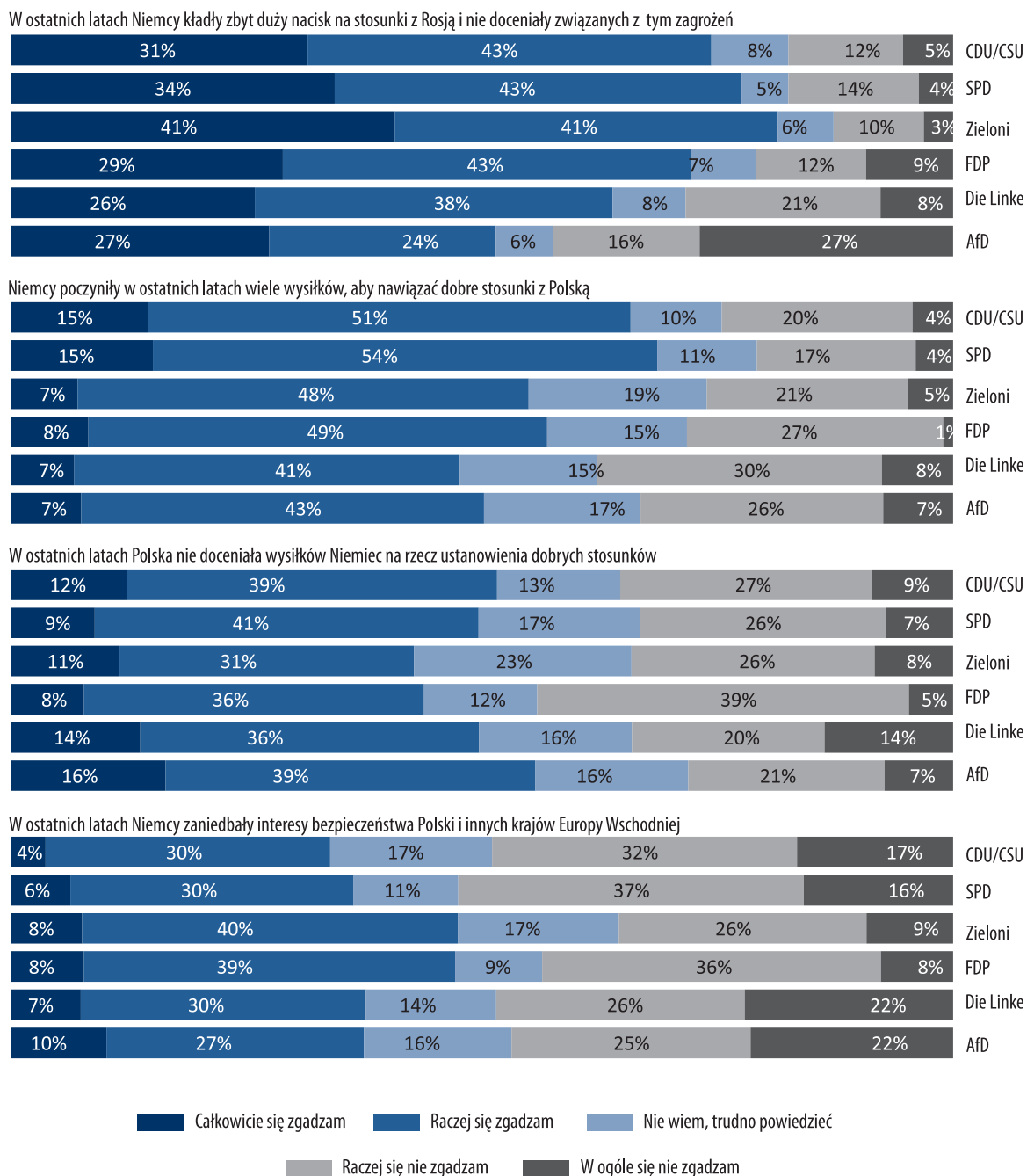
Istnieją różne opinie na temat niemieckiej polityki zagranicznej. Oto kilka stwierdzeń na ten temat. Proszę wskazać w każdym przypadku, czy Pan/Pani w pełni się zgadza, raczej się zgadza, raczej się nie zgadza lub zdecydowanie się nie zgadza z tym stwierdzeniem.

Z kolei przy uwzględnieniu sympatii politycznych daje się zaobserwować, że wyborcy AfD mają mniejszą skłonność do zgodzenia się z opinią o kładzeniu zbyt dużego nacisku na stosunki z Rosją niż zwolennicy innych partii. Natomiast najwięcej zwolenników tezy o zaniedbywaniu bezpieczeństwa Europy Wschodniej znaleźć można wśród wyborców Zielonych. Wyborcy CDU/CSU i SPD częściej niż pozostali badani stoją na stanowisku, że Niemcy poczyniły w ostatnim czasie dużo wysiłków na rzecz dobrych relacji z Polską, co może być efektem przypisania tych działań długotrwałym rządowi wielkiej koalicji do 2021 r. Wyborcy AfD najczęściej zgadzają się ze stwierdzeniem, że to Polska nie doceniła wysiłków Niemiec na rzecz dobrych relacji bilateralnych.

Wykres 28. Ocena niemieckiej polityki zagranicznej (w zależności od preferowanej partii)

Istnieją różne opinie na temat niemieckiej polityki zagranicznej. Oto kilka stwierdzeń na ten temat. Proszę wskazać w każdym przypadku, czy Pan/Pani w pełni się zgadza, raczej się zgadza, raczej się nie zgadza lub zdecydowanie się nie zgadza z tym stwierdzeniem.

STOSUNEK DO HISTORII

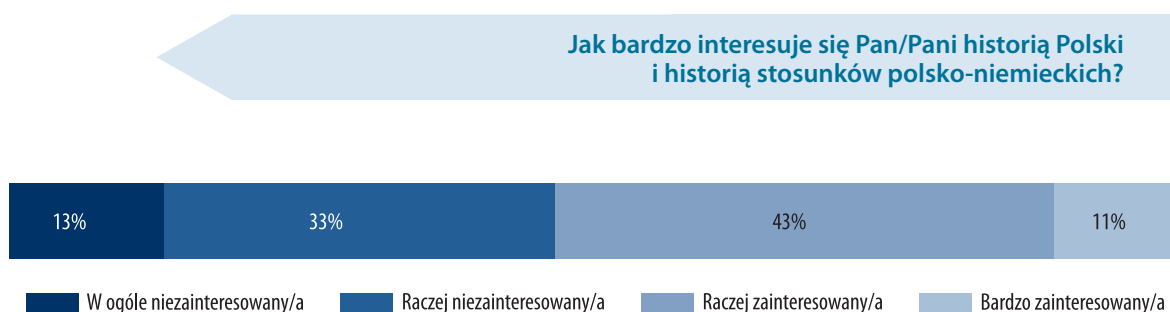
ZAINTERESOWANIE HISTORIĄ POLSKI

Historia Polski i stosunków polsko-niemieckich nie leży z pewnością w centrum zainteresowania niemieckiego społeczeństwa, mimo to nieznaczna większość badanych (54%) deklaruje jakiegokolwiek zainteresowanie tymi tematami.

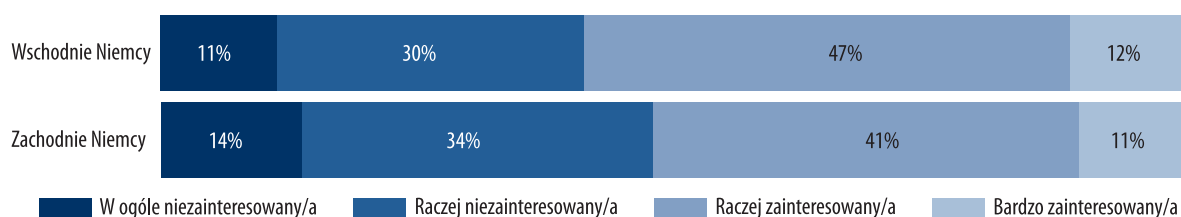
Biorąc pod uwagę cechy społeczno-demograficzne, należy zauważyć, że aspekt historyczny wspólnej historii najbardziej interesuje osoby z wyższym wykształceniem (64%).

Największe zainteresowanie tym tematem wyrażają Niemcy z wielokrotnym doświadczeniem wyjazdów (72%) lub mający osobiste relacje z obywatelami polskimi (71%). Ponadto zainteresowanie polsko-niemiecką historią jest nieco większe wśród wschodnich Niemców (59%) niż u ich rodaków z zachodu (52%).

Wykres 29. Zainteresowanie historią Polski i historią stosunków polsko-niemieckich

Wykres 30. Zainteresowanie historią Polski i historią stosunków polsko-niemieckich (w zależności od regionu)

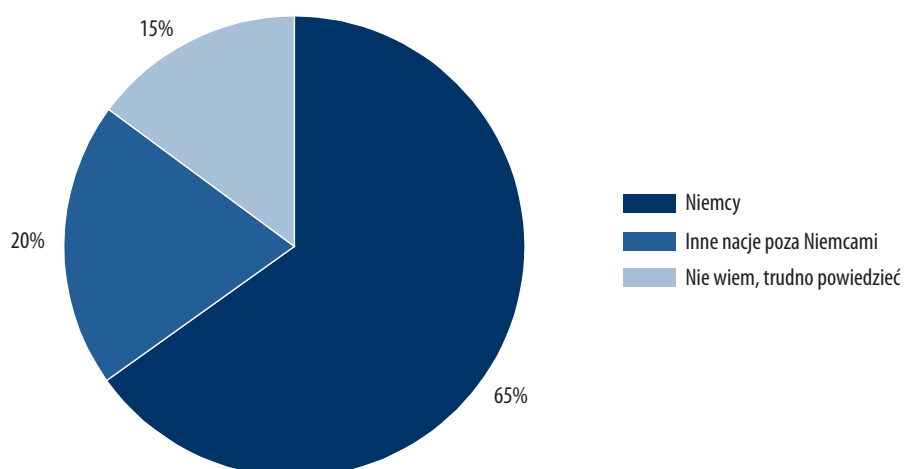
KWESTIA ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA WYBUCH II WOJNY ŚWIATOWEJ

Dla interpretacji postaw Niemców wobec współcześnie podejmowanych tematów będących następstwem wojny i jej skutków ważne okazuje się podstawowe pytanie zadane w omawianym tu sondażu: o to, kto ponosi główną odpowiedzialność za wybuch wojny.

Ze stwierdzeniem, że odpowiedzialność ta spoczywa na samych Niemczech, zgadza się 65% badanych. Pozostałych 35% respondentów uważa, że za wybuch wojny należy obwiniać także inne państwa (20%), bądź ma trudności z udzieleniem odpowiedzi (15% wybrało opcję: „nie wiem, trudno powiedzieć”). Zatem dwóch na trzech obywateli Niemiec nie ma wątpliwości, że Niemcy ponoszą wyłączną odpowiedzialność za wybuch II wojny światowej. Jednak jeden na pięciu jest zdania, że inne państwa były również częściowo odpowiedzialne, a stosunkowo liczna grupa nie jest w stanie wyrazić opinii na ten temat.

Wykres 31. Współodpowiedzialność za wybuch II wojny światowej

W 1939 r. II wojna światowa rozpoczęła się od inwazji wojsk niemieckich na Polskę. Jak Pan/Pani myśli, kto był odpowiedzialny za wybuch II wojny światowej?

Wraz z wiekiem wzrasta procent respondentów, którzy są przekonani o odpowiedzialności Niemiec, zwłaszcza najstarsza badana grupa (powyżej 60. roku życia) częściej niż pozostałe jest takiego zdania.

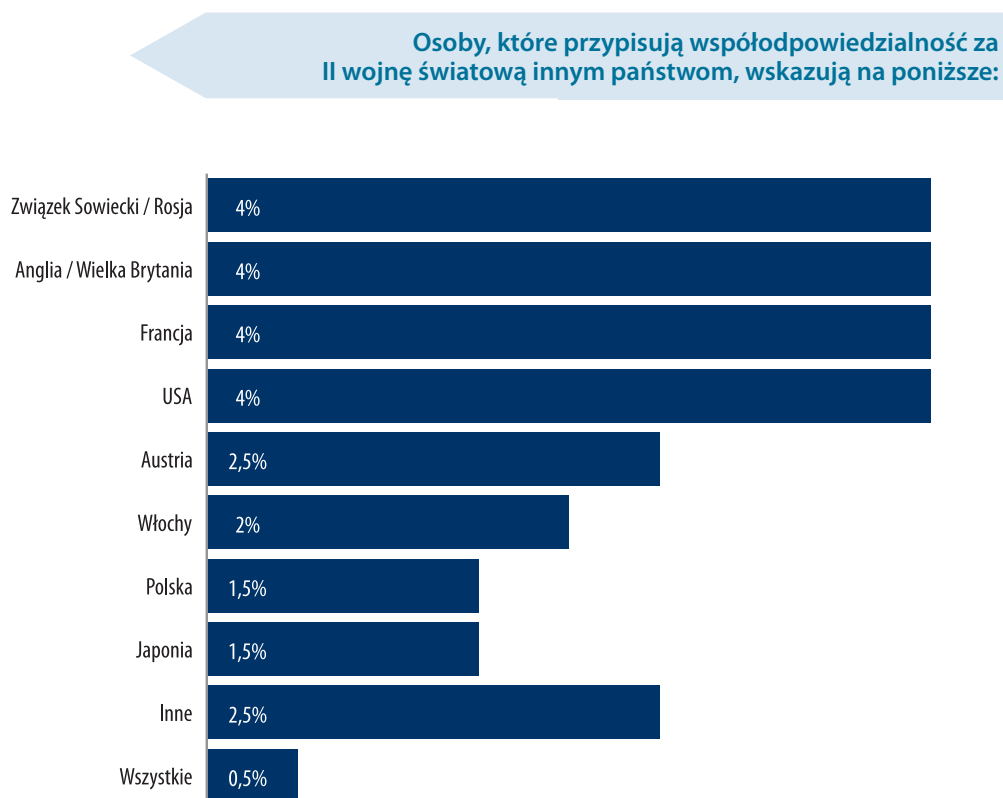
Im lepiej wykształceni są respondenci, tym częściej wskazują na odpowiedzialność Niemiec za wybuch II wojny światowej. Respondenci z maturą bądź dyplomem ukończenia szkoły wyższej są znacznie bardziej skłonni do obarczania nazistowskich Niemiec odpowiedzialnością za II wojnę światową (odpowiednio 70% i 72%), w porównaniu z zaledwie 58% osób po szkole głównej. W tej kategorii co czwarty badany nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.

Mieszkańcy wschodnich landów znacznie częściej niż mieszkańcy zachodniej części Niemiec przenoszą ciężar współodpowiedzialności za wybuch II wojny światowej na inne państwa.

Uwagę zwraca jedna grupa badanych, w której przekonanie o jednoznacznej odpowiedzialności Niemiec za wybuch II wojny światowej spada poniżej 50% – tylko 47% osób deklarujących głosowanie na AfD w kolejnych wyborach obwinia wyłącznie Niemcy za rozpętanie wojny.

Lista państw wskazywanych przez osoby, które rozszerzają odpowiedzialność za II wojnę światową, jest szeroka. Najczęściej przywoływany był Związek Sowiecki (5%). W sumie jednak to raczej zachodnim aliantom, tj. Wielkiej Brytanii, Francji i USA (po 4% wskazań) przypisywana jest współodpowiedzialność. Dodatkowe komentarze, które są czasami dodawane, sugerują różne uzasadnienie dla takiej oceny dotyczącej współodpowiedzialności. Według niektórych do wybuchu wojny przyczyniła się polityka ustępstw mocarstw zachodnich, podczas gdy inni widzą związek z traktowaniem pokonanych Niemiec przez zwycięskie mocarstwa I wojny światowej. Poza Austrią, Włochami, Japonią i innymi państwami, Polska, pierwszy cel Hitlera, została również wymieniona jako państwo, które przyczyniło się do wybuchu wojny – ale tylko przez 1,5% badanych.

Wykres 32. Odpowiedzialność za wybuch II wojny światowej – wskazywane państwa

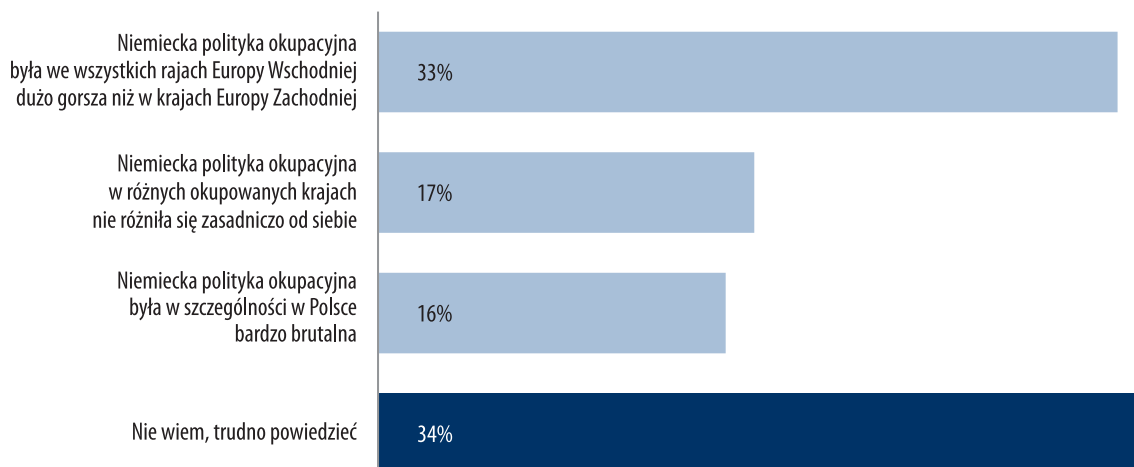

OCENA NIEMIECKIEJ POLITYKI OKUPACYJNEJ

Współczesnym Niemcom trudność sprawia jednoznaczna ocena niemieckiej polityki prowadzonej przez władze okupacyjne na terenie różnych państw. Jedna trzecia respondentów (33%) zauważa różnicę między nasileniem represji w Europie Wschodniej i Zachodniej. Tylko 16% Niemców wie, że okupacja Polski była szczególnie brutalna i że Polska poniosła największą liczbę ofiar w stosunku do liczby ludności. Przy łącznym uwzględnieniu tych wskazań można przyjąć, że co drugi obywatel Niemiec (49%) jest przynajmniej świadomy faktu, że niemiecka polityka okupacyjna w państwach Europy Wschodniej była znacznie gorsza niż na Zachodzie. Kwestia różnic między poszczególnymi państwami we wschodniej części kontynentu jest już jednak zbyt abstrakcyjna. 17% zakłada, że generalnie działania sił okupacyjnych w okupowanych państwach nie różniły się zasadniczo od siebie. Zwraca uwagę szczególnie wysoki odsetek osób, które nie są w stanie dokonać oceny – 34%. Jeśli zsumujemy te dwie ostatnie wartości, to otrzymamy łączny wynik 51%, co oznacza, że dla połowy współczesnych Niemców tematy związane z przebiegiem II wojny światowej są już bardzo odległe.

Wykres 33. Ocena niemieckiej polityki okupacyjnej

W trakcie II wojny światowej Niemcy okupowały oprócz Polski wiele innych państw Europy Wschodniej i Zachodniej. Istnieją różne opinie na temat tego, jak niemieckie władze okupacyjne obchodziły się z miejscową ludnością. Które z poniższych stwierdzeń jest Pana/Pani zdaniem najbliższe rzeczywistości?

Również w tym przypadku wykształcenie odgrywa decydującą rolę, ponieważ jeden na dwóch respondentów mających świadectwo ukończenia szkoły głównej nie czuje się na siłach dokonać oceny, wobec jednego na czterech respondentów z wykształceniem akademickim.

Natomiast ani bieżące kontakty z Polakami, ani doświadczenia z pobytów w Polsce nie mają większego wpływu na ocenę polityki okupacyjnej, która byłaby bliższa faktom. Respondenci, którzy mogą pochwalić się kontaktami z Polską, częściej niż pozostali oceniają jednak, że okupacja we wschodniej Europie była brutalniejsza niż na Zachodzie.

Bardzo niewielu Niemców zdaje sobie sprawę ze skali polskich ofiar w II wojnie światowej. W odpowiedzi na otwarte pytanie o szacowane liczby strat wśród ludności cywilnej w Polsce zdecydowana większość podaje zbyt niskie wartości. Najczęściej wskazywaną wartością był 1 mln. Znaczny udział szacunków wynosi poniżej 500 000, 17% między 500 000 a 1 mln, 23% między 1 mln a 3 mln, 16% szacuje liczbę ofiar na 3 mln do 5 mln. Tylko jeden na dziesięciu Niemców zakłada, że było więcej niż 5 mln. W marginalnym zakresie (3%) dochodzi do zawyżenia liczby ofiar do ponad 10 mln⁵. Różnice stanu wiedzy w zależności od wieku, wykształcenia czy pochodzenia są minimalne. Nawet w grupie osób z doświadczeniem pobytu w Polsce i z osobistymi kontaktami z Polakami nie można zaobserwować znacząco bliższej faktom oceny.

Wykres 34. Szacunkowa liczba polskich ofiar cywilnych

Francja odnotowała 350 000 ofiar cywilnych w II wojnie światowej, Niemcy 2,2 miliona. Jak Pan/Pani sądzi, ile Polska miała łącznie ofiar w II wojnie światowej? Jeśli Pan/Pani nie wie, proszę oszacować liczbę ofiar.

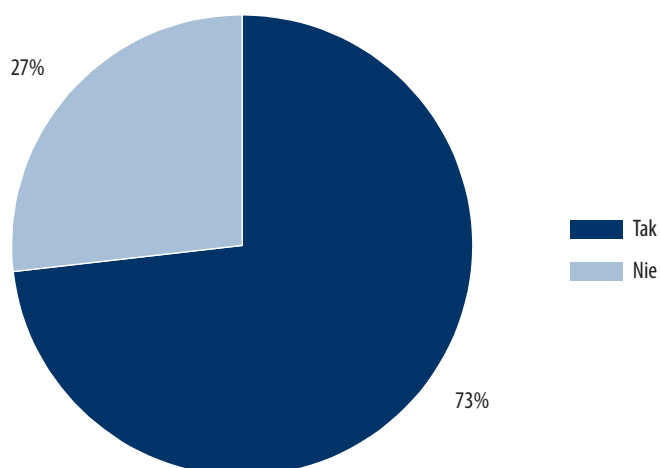
⁵ Podanie bardzo niskich wartości jest w wielu przypadkach wyrazem niewiedzy – pytanie nie pozwalało na wybranie opcji „nie wiem”.

STOSUNEK DO POSTULATU ZADOŚCUCZYNIENIA

Trzech na czterech badanych wie o wniosku polskiego rządu o wypłatę zadośćuczynienia za szkody i straty spowodowane przez Niemców w Polsce podczas II wojny światowej. Znajomość tego tematu waha się w różnych grupach wyróżnionych ze względu na cechy społeczno-demograficzne, ale zawsze osiąga wartość w okolicach co najmniej 60%. Wśród osób najstarszych oraz wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek ten sięga nawet 80%. Tylko co czwarty Niemiec o tym nie słyszał, w tym ponadprzeciętna liczba obywateli o niższym formalnym wykształceniu.

Wykres 35. Wiedza na temat postulatu zadośćuczynienia

Polski rząd zwrócił się do rządu niemieckiego o wypłatę zadośćuczynienia za szkody i straty spowodowane przez Niemców podczas II wojny światowej. Czy słyszał/a lub czytał/a Pan/Pani o tym?

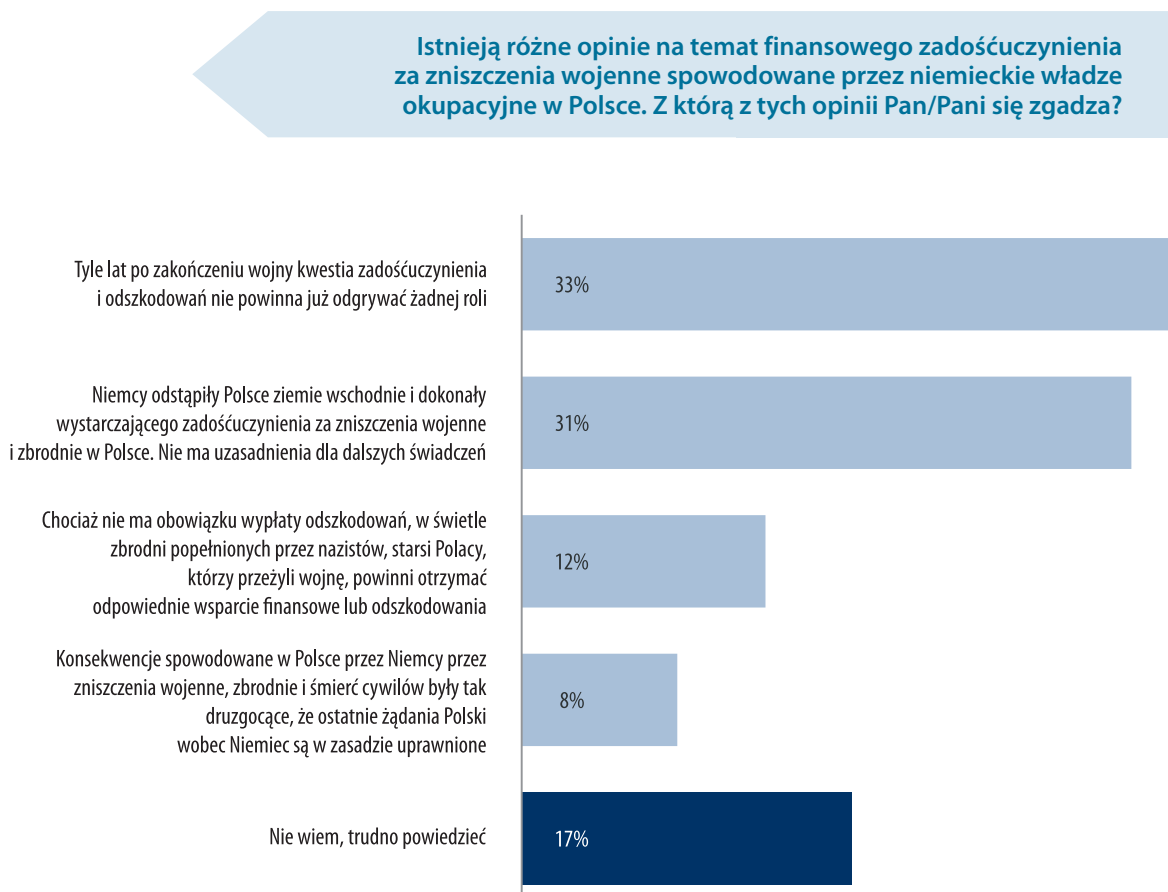

Tylko mniejszość badanych (8%) uważa polskie żądanie za uzasadnione w świetle zbrodni i szkód materialnych wyrządzonych przez Niemcy w Polsce. Dwóch na trzech respondentów odrzuca żądania zadośćuczynienia, niektórzy (31%) na podstawie argumentu wystarczającego zadośćuczynienia w postaci byłych ziem wschodnich, inni w przekonaniu, że po tylu latach od zakończenia wojny kwestia zadośćuczynienia i odszkodowań nie powinna już odgrywać roli (35%). Kolejne 12% również nie widzi obowiązku zadośćuczynienia, ale mimo to

ze względu na brutalność okupacji dostrzega uzasadnienie dla rekompensaty skierowanej do starszych osób, które przeżyły wojnę. Także w tym przypadku znaczący jest odsetek osób, które nie potrafią zająć stanowiska – 17%.

Przejaw pewnej otwartości co do dialogu na temat polskich postulatów można zatem dostrzec u około jednej piątej badanych. Natomiast 64% Niemców nie widzi przestrzeni do tego rodzaju dyskusji, tłumacząc to bądź upływem czasu, bądź kalkulacją zakładającą, że utrata niemieckich ziem na rzecz Polski stanowi wystarczające zadośćuczynienie.

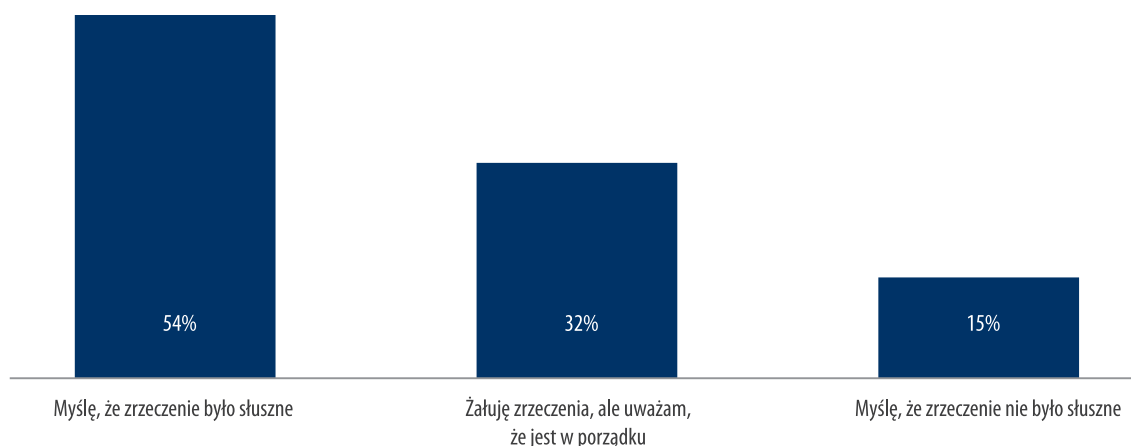
Wykres 36. Stosunek do zadośćuczynienia

Respondentów zapytano także o ich stosunek do rezygnacji przez Niemcy z roszczeń dotyczących byłych niemieckich ziem wschodnich. Zdecydowana większość Niemców akceptuje te decyzje polityczne, choć niemal jedna trzecia badanych żałuje, że tak się właśnie stało. 15% badanych uważa, że utrata części terytorium na rzecz Polski była niesłuszna.

Wykres 37. Kwestia byłych terenów wschodnich Niemiec

Wraz ze zjednoczeniem Niemcy zrzekły się wszelkich roszczeń dotyczących byłych niemieckich terytoriów wschodnich. Jak Pan/Pani ocenia tę decyzję?

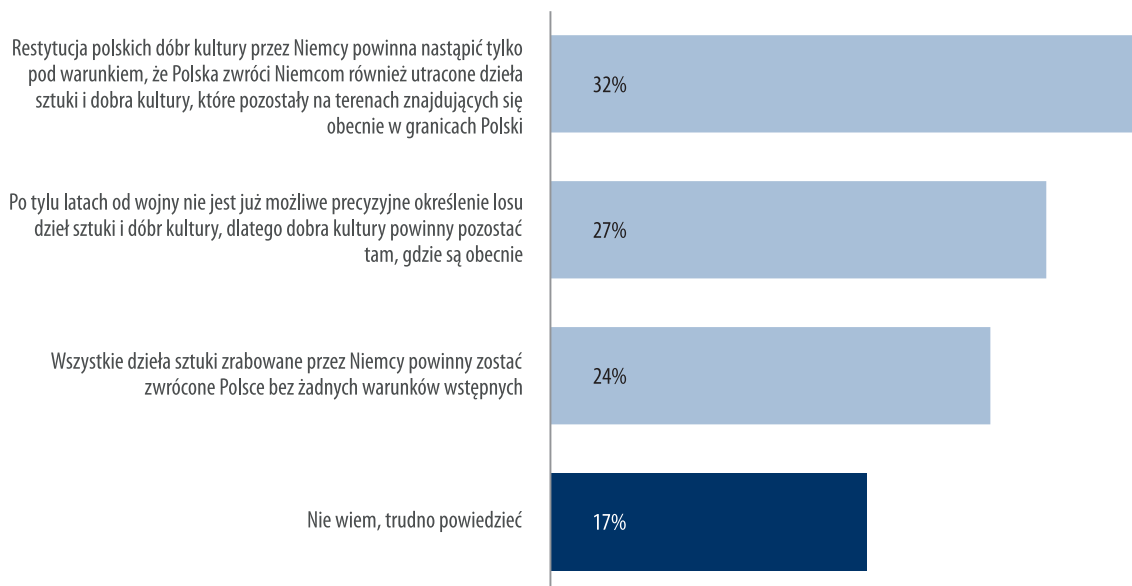
Generalnie ostateczność rozstrzygnięć terytorialnych jest szeroko popierana we wschodnich i zachodnich Niemczech, we wszystkich grupach ludności i wśród prawie wszystkich zwolenników partii. Wyjątek stanowią sympatycy AfD, w której niechętny stosunek do powojennych zmian terytorialnych wynosi 31%.

RESTITUCJA DÓBR KULTURY

W kontekście powojennych rozliczeń osobnym tematem jest problem restytucji polskich dóbr kultury. Tylko dla jednej czwartej badanych temat ten jest prosty i jednoznaczny, tj. wszystkie dzieła sztuki zrabowane przez Niemcy powinny zostać zwrócone Polsce bez żadnych warunków wstępnych. Blisko połowa badanych (44%) uważa, że obecnie, po tylu latach od zakończenia wojny, nie powinno się dłużej podnosić tej kwestii, bądź po prostu nie ma na ten temat żadnego zdania. Jedna trzecia Niemców dopuszcza natomiast możliwość restytucji polskich dóbr kultury jedynie pod warunkiem, że równocześnie Polska zwróci Niemcom utracone przez nie dzieła sztuki i dobra kultury, które pozostały na terenach włączonych w granicach Polski. Również w tym przypadku jest to opcja najczęściej wskazywana przez wyborców AfD.

Wykres 38. Stosunek do restytucji polskich dóbr kultury

Podczas II wojny światowej wiele dzieł sztuki i dóbr kultury z Polski zostało zniszczonych lub wywiezionych do Niemiec. Z drugiej strony, wiele niemieckich dóbr kultury pozostało na terenach, które po wojnie zostały przyłączone do Polski. Istnieją różne poglądy na temat tego, jak rząd federalny powinien do tego podchodzić. Z którym poglądem zgadza się Pan/Pani najbardziej?

Fragmentacja w tej kwestii dotyczy wszystkich kategorii respondentów. Można jednak odnotować, że dwie najstarsze badane grupy (powyżej 60. roku życia oraz 50–59 lat) częściej uważają, że dobra kultury nie powinny być przenoszone.

Nie występuje liniowa zależność dla wykształcenia. W największych ośrodkach miejskich postulat bezwarunkowego zwrotu wszystkich dzieł ma większe poparcie niż w mniejszych gminach/miastach.

POJEDNANIE POLSKO-NIEMIECKIE

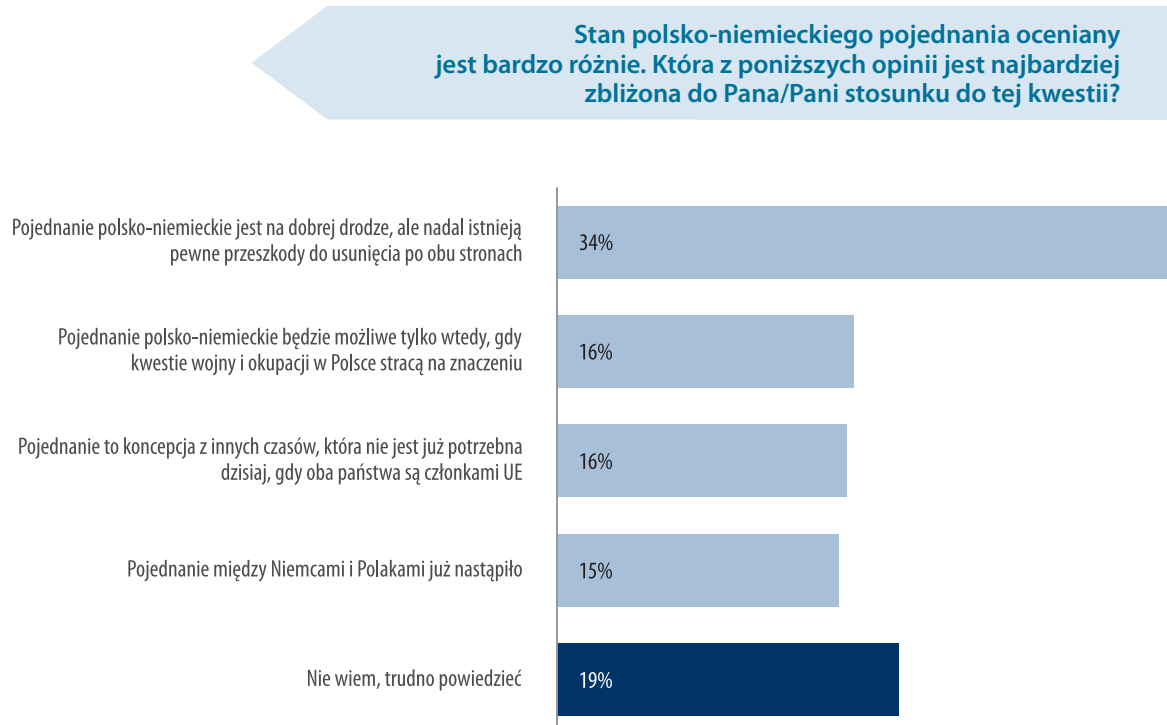
Mniej więcej połowa badanych uważa, że pojednanie polsko-niemieckie bądź już nastąpiło (15%), bądź jest na dobrej drodze, ale wciąż istnieją jeszcze pewne przeszkody do usunięcia po obu stronach (34%). Z kolei 16% badanych uważa, że pojednanie nie leży w rękach Niemców, i warunkuje możliwość pełnego pojednania wygaśnięciem w polskiej debacie wątków związanych z wojną i okupacją. Dla tak samo licznej grupy respondentów pojednanie jest koncepcją z innych czasów i straciło na znaczeniu w chwili, gdy Polska stała się obok Niemiec członkiem Unii Europejskiej. Również w przypadku tego zagadnienia odsetek respondentów, którzy nie potrafili odpowiedzieć na pytanie, jest wysoki (19%).

Osoby starsze (powyżej 60. roku życia) wykazują większą niż pozostałe grupy skłonność do przekonania, że koncepcja pojednania przestała być aktualna. W grupie wiekowej 30–39 lat bardziej niż w innych grupach ludzie są przekonani o już dokonanym pojednaniu.

Im wyższe jest wykształcenie badanych, tym częściej są oni zdania, że pojednanie polsko-niemieckie jest na dobrej drodze, choć nadal istnieją pewne przeszkody do usunięcia.

Zwolennicy partii AfD częściej niż zwolennicy innych ugrupowań są przekonani, że idea pojednania przestała być aktualna.

Wykres 39. Stosunek do polsko-niemieckiego pojednania

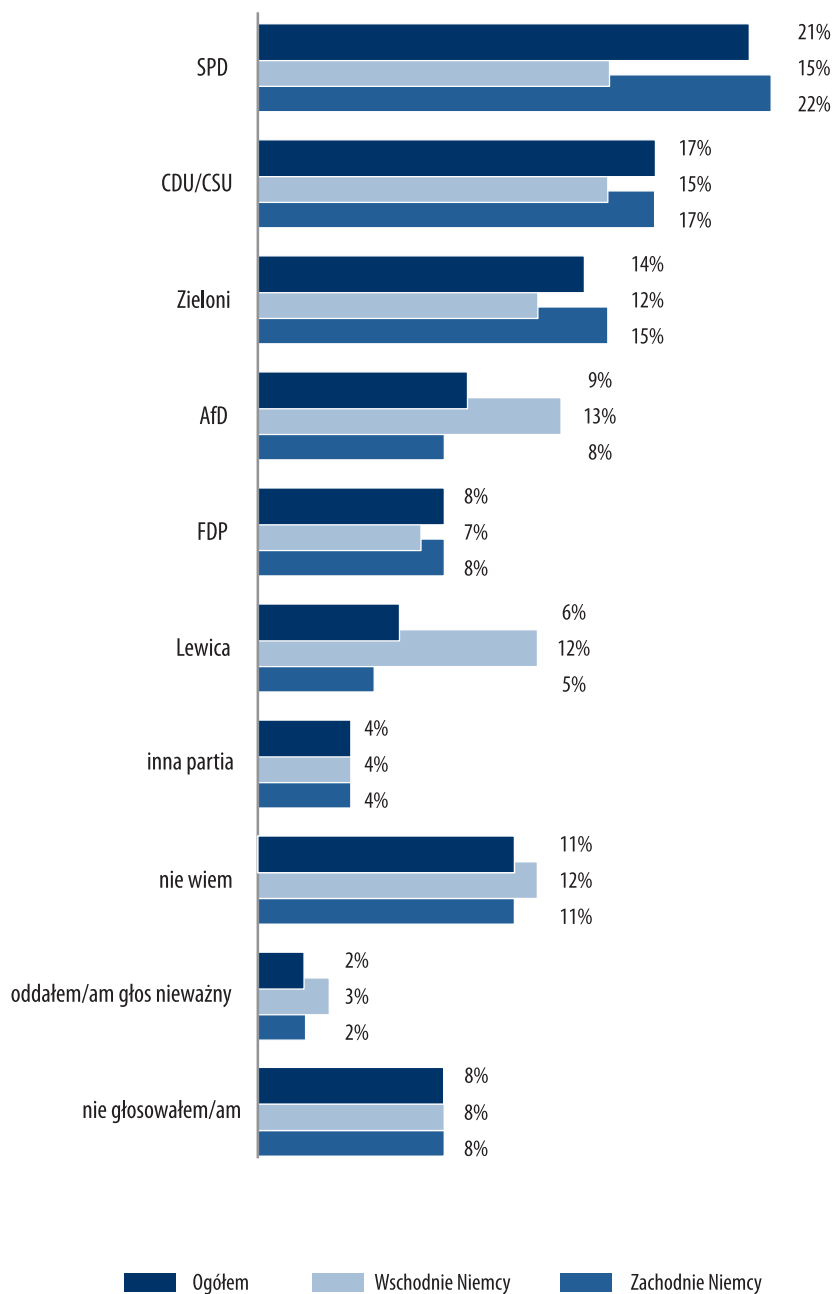

ANEKS

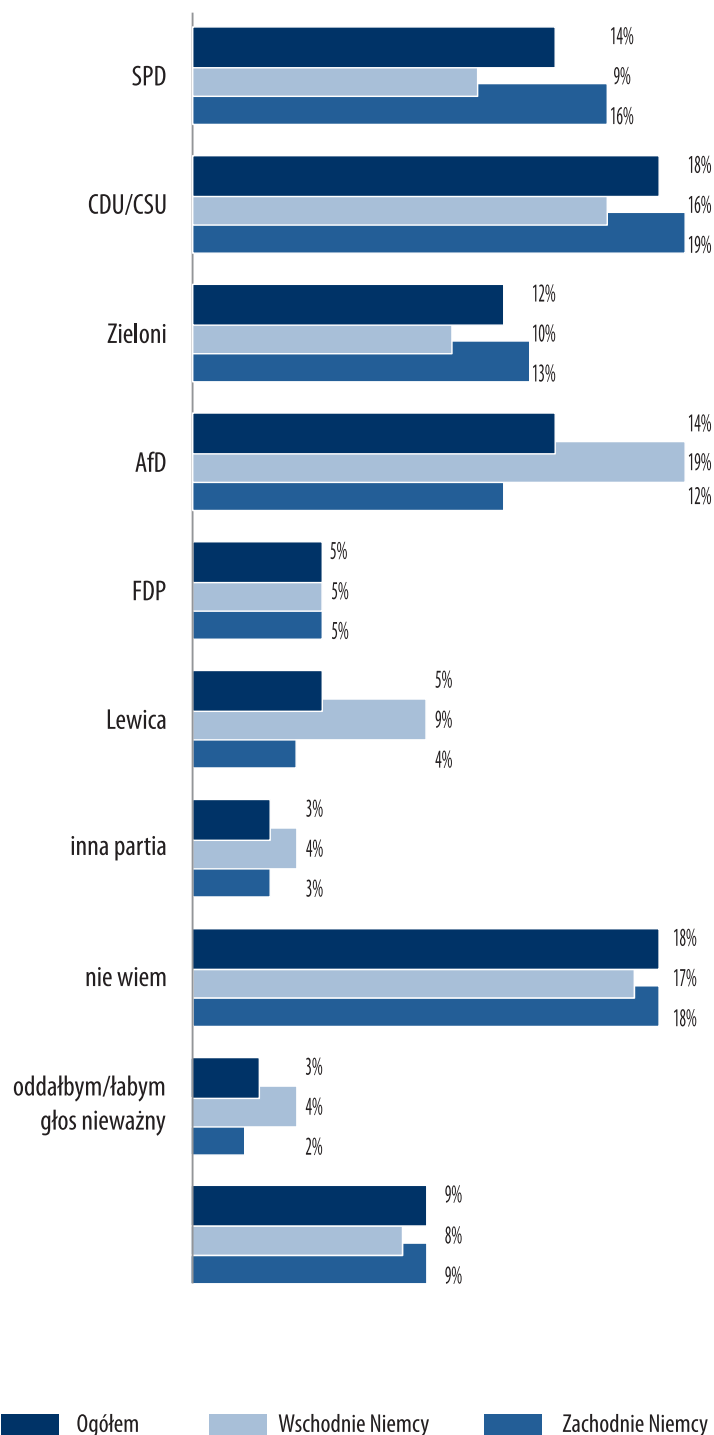
Wykres 40. Preferencje partyjne wyrażone w ostatnich wyborach

Na którą partię głosował/a Pan/Pani w ostatnich wyborach?

Wykres 41. Preferencje partyjne – deklarowany wybór partii w najbliższych wyborach

Na którą partię zagłosowałby/łaby Pan/Pani, gdyby w najbliższą niedzielę odbyły się wybory federalne?

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (PISM) jest jednym z najważniejszych ośrodków analitycznych w Europie Środkowej i Wschodniej. Sytuując się pomiędzy światem polityki a niezależną analizą, PISM zapewnia wsparcie decydentom i dyplomatom, inicjuje publiczną debatę ekspercką oraz upowszechnia wiedzę o współczesnych stosunkach międzynarodowych. Działalności PISM przyświeca przekonanie, że proces podejmowania decyzji na arenie międzynarodowej powinien się opierać w jak największym stopniu na wiedzy płynącej z rzetelnych i wiarygodnych badań.

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS
UL. WARECKA 1A, 00-950 WARSZAWA
TEL. (+48) 22 556 80 00
FAKS (+48) 22 556 80 99
PISM@PISM.PL
WWW.PISM.PL

ISBN 978-83-67487-31-3